

સદ્બોધ વાર્તા સંગ્રહ.

ભાગ ૧ લો.

— ❀ ❀ ❀ —

અનાવીને છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

ઉમીયાશંકર નથુ ઝોઝા.

સરધાર.

— ❀ ❀ ❀ —

અમદાવાદમાં

રીચીશેડ ઉપર કાલ્હુસેનની પોળમાં પોતાના
મકાનમાં “સમશેર ગાદાદુર” છાપખા-
નામાં સવાઈભાઈ રાયચ દે છાપ્યો.

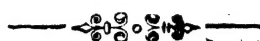
— ❀ ❀ ❀ —

ઇ. સ. ૧૮૮૮ સંવત ૧૯૪૪

કિંમત રૂ-૭-૦

(સર્વ હક સ્વાધિન.)

સદ્બોધ વાર્તા સંગ્રહ.

અર્પણ પત્રિકા.

મુરખી મેહુરખાન શ્રી જોડાલાલ અનોપરામ પેટા
તાલુકા સ્કુલ માસ્તર સાહેબ—સરધાર.

મનહર.

જેનો પ્રતિ દિન પ્રયાસ, ખાસ કેળવણી તણો;

ઠામ ઠામ ખાળને સુધારીને વધારે છે.

લાયકપણના સત ગુણો જેના દિલ વિસે;

લવલેશ ગર્વ ઉરમાં ન કદી ધારે તે.

મુશ્કેલી સાથ નિર્મળ નામ આપ તણું.

ખીણતા મટાડીને પ્રવિણતા વધારે છે.

રમાપતિ પ્રતિદીન, અતી અતી મુખ આપે,

હોળો જય સદા ઉમૈયાશંકર ઉચારે છે.

૧

સાહેબ.

આપની વિદ્યા વૃદ્ધિ તરફ અહરનીશ અત્યંત ઉલટ, તથા
પરોપકાર યુક્તિ જોઈને અને જ્યારથી તમારે મારે સેવ્ય સે-

(૪)

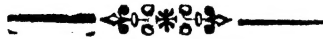
વકનો સખંધ થએલો છે. સારથી મને લઘુ બ્રાત સમ ગણી
હમેશાં નિર્ભળ પ્યારથી જુઓછો તથા મારાપર આપનો પૂર્ણ
પ્રેમ છે. એ આપ શુભ ગુણ સંપન્ન મુરખ્ખીની યાદદાસ્ત
તરીકે આ વાર્તિક લઘુ ગ્રંથ હું અત્યંત પ્રેમથી અર્પણ કરું
તે સ્વીકારશે.

હું છું.

આપનો આધિન સેવક

ઉમીઆશંકર નથુ ઝોઝા.

સરધાર.

પ્રસ્તાવનાં

આપણી આર્ય પ્રજામાં દિન પ્રતિદિન દુઃશુણ્ણો વૃદ્ધિ પામતા જાય છે; જેથી આર્ય બંધુઓ મહા દુઃખીત સ્થિતિએ પહોંચતા જાય છે. તે દુઃશુણ્ણોને દૂર કરવાને સદગુણને સંધરવા આ “સદ્ગોષ વાર્તા સંગ્રહ”નું લઘુ પુસ્તક આર્ય પ્રજાને ઉપયોગી સમજી બાહાર પાડવાનો મારો વિચાર થયો. તે વિચાર અમલમાં આણવાને મારા મુરખી ત્રવાડી બાવા ઝીણા મિ. ત્રીભોવન કલ્હનજી ને સરકારી ગુજરાતી સ્કુલના આસિસ્ટન્ટે ને મિત્રોએ મને પૂરતી બલામણુ કરી તેથી મેં આ પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે.

આ પુસ્તક રચવાનો મારો પેહોલોજ પ્રયાસ છે. જેથી આમાં અગણીત દોષો આવ્યા હશે; તે વાંચનાર સાહેબો દરગુજર કરવા કૃપા કરશો. એવી મારી નમ્ર વિનંતિ છે.

આ લઘુ પુસ્તક બનાવવામાં મારા મુરખીઓ, ને મિત્રોએ મને જે જે મદદ આપેલી છે. તે સર્વનો આભારી છું.

આ પુસ્તક છપાવવામાં ઘણીજ ઢીલ થઇ છે. તે કદરદાન ગ્રાહકો મેહેરજાની કરી માફ કરશે એવી આશા છે.

સદરહુ પૂસ્તકનાં પૃષ્ઠ સુધારવામાં મારા પ્રિય ભાઇ મુળશંકર મયાશંકર ઝોઝા, તથા મિ. વજેશંકર સામજીએ મદદ આપી છે.

વિનંતી

આભારી શેવક

ઉમીઆશંકર નથુ ઝોઝા

આસિસ્ટન્ટ.

सद्वोध वार्ता संग्रह.

— ❦ —

॥ मंगला चरण ॥

श्लोक

नमस्तेजगतांनाथ, नमस्तेप्रमथाधिपः ॥

नमस्तेपार्वतीकोष नमस्तेवृषभध्वज ॥

नमोऽष्टमूर्तये तुभ्यंचराचरमयायच ॥

ग्रंथारंभनमामि, त्रिनेत्रं त्रीपुरारत्नं ॥

(श्रीमान् महात्म)

“ श्री धर्मा नमः ”

— ❦ —

वार्ता १ ली.

॥ श्लोक ॥

प्रियेनातिभृशं हृष्येदप्रियेनचसंज्वरेत् ॥

नमुह्येदर्थकृतेषुनचधर्मपरित्यजेन् ॥ १ ॥

(૮)

દાહરો.

મોહ રૂપી સંસારમાં, મૂકત થતાં છે વાર;
સત્ય ધર્મ સેવે પ્રીતે, તે ઉતરે ભવપાર.

એક સમયે ત્રિલોકનાં પતિ સર્વ દેવ દાનવ માનવના અ-
ધિષ્ઠાતા, અધમોચન બીડભંજન ત્રીપુરારી એવા જે સ્વા-
યંભૂ, તે કૈલાસને વિષે પોતાની પ્રિયકાંતા પાર્વતી સહીત બી.
રાજેલા હતા. મહિપતિ એવા જે મહેશ્વર પોતાની પ્રિય પ્રતિ-
પ્રત્યે ધણી એકધર્મની સત્ગુણાદિ હાસ્યજનક વાતો કરી
આનંદ ઉપભવતા હતા. ધર્મ ચર્ચા ચાલતી હતી ત્યારે પાર્વ-
તીજીએ પૂછ્યું, હે પ્રાણનાથ ! આપ કહોછો કે કળીયુગને
વિષે ધર્મનો મર્મ કોઇ નહીં પીછાણતાં નિજ કૂળનો મૂળ ધર્મ
તજી પરાયા ધર્મ ગ્રહણ કરશે. અધર્મી જનોને ધર્મ કરવાના
તો સાંસા ! પણ જો કોઇ ધર્મ નીતિથી વર્તેતો હશે; તેઓની
મશ્કરી કરી નીંદા કરશે. વખતે ધન ધૂતી ખાવા કાજે ઉપ-
રથી નિજધર્મનો અચ્છો ભપકો ખતાવશે. પણ “ભીતરકી તો
રામ જાણે.” એ રીતે દગારૂપી ધર્મથી ધણુંક સંકુષ્ટ વેદી
અંત સમયે અધોર પાપના પુંજથી જમદારને પ્રાપ્ત થશે.

પાર્વતીજી વદ્યાં હે પ્રાણપ્રિયે ! તે ખરું. પણ કળીયુ-
ગમાં સર્વ મનુષ્યો અધર્મી, દુરાચારી, દુઃશુણ્ણ, અસલી, કત-
બી, થશે. કે કેમ. સ્વાયંભૂ વદ્યા, કળીયુગને વિષે સર્વ મનુષ્યો
કંઈ અધર્મી હોતાં નથી. સત્ધર્મી હશે પણ તે જવલ્લેજ.
સત્ધર્મ દંપતિની એક સુંદર કથા આ પ્રસંગે કહું છું; તે હે

પ્રિયકાંતા તું શ્રવણ કર.

કુંદનપૂર નામનું એક નાનું પણ રળિયામણું શેહેર આગળના સમયમાં મકવા નદીને કિનારે શુશોભિત, ને સુંદર દેખાવનું લાગતું હતું. શેહેરના સર્વ મનુષ્યો પોતાના ધર્મના ખટ્કર્મથી, વેપાર રોજગારની છોળથી દ્રવ્યવાન હતા. હાલ તે શેહેર નળીની સ્થિતિએ પહોંચ્યું હતું. કોકો પોતાનો સત્યધર્મ તથા પરધર્મ શ્રેય કરી માનવા લાગ્યા હતા. ધંધાદારીઓ આળસ, ને નીરૂઘ્મી; જ્યેષ્ઠ પૈસા પાત્ર થોડાજ હતા. એતો ખુલ્લું છે કે જ્યાં ધર્મ આદિ સુકૃત્ય લેશ થાય નહિ; તે દેશ બેશક નિર્ધન, દરિદ્ર, ને દુઃખી હોય તેવીજ આ શેહેરની દશા તે કાળે હતી.

તે શેહેરમાં પ્રભુદાસ નામે વિપ્રવસતો હતો. તેને એક પત્ની, તથા એકજ તનુંજ હતો. વિપ્રવેદ વિદ્યા આદિમાં વિચિક્ષણ, તેમ સ્વધર્મોને બણેલો હતો. કહ્યું છે કે “નિજધર્મ સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ કલ્યાણદાયી છે” તે પ્રમાણે તે વિપ્ર નિજધર્મ એક નેકટેકથી પાળવા તત્પર રહેતો. ધર્મ પાળવાના નિયમોને અહણ કરી હરનીશ વર્તતો. હમેશાં એવું પણ હતું કે કોઈ અતિથિ યા સુપાત્ર વિપ્રને ભોજન જમાડી પોતે ભોજન જમતો. તેની સ્ત્રી નામે ભક્તભામિની પણ પોતાના ધર્મમાં કુશળ હતી. સ્ત્રીના ધર્મ વિશે મહાન મનુષ્યોના વાક્ય નીચે પ્રમાણે છે.

॥ શ્લોક ॥

સ્ત્રીનાંચપતિદેવાનાં, તદ્દુશ્ચાનુકૂલતા ॥

તદબંધુષ્વનુંવૃત્તિશ્રા, નિત્યંતદવ્રતધારણં ॥ ૧ ॥

અર્થ—સ્ત્રીઓએ સ્વામીને ઇશ્વર ગણી તેનું વચન સદા પાળી શેવા કરવી. જેથી સ્વર્ગ સુખને ઉત્તમ ફળ મળવાનું સર્વોત્તમ સાધન રૂપ છે. તે પ્રમાણે તે પતિવ્રતા ભક્ત ભામિની સ્વામિની શેવામાં હાજર રહેતી, તેનો પુત્ર ભક્તિદાસ પણ શીવનો સત્ય ભક્ત હતો. ને શીવની સેવા હરનીશ હર્ષ યુક્ત કરવા ચૂકતો નહિ.

હવે એક સમે જગતપાળક દયા સિંધુ, જે ઇશ્વર તેને ચિત્તને વિષે વિચાર થયો કે કળીયુગમાં મારા ફેટલાક ભક્તો છે. તેમાં સત્ય અસત્યી ફેટલા છે. તેની પરિક્ષા કરવા આજે જાઉં. એમ વિચારી પોતે બડા જોગીંદર ખની પેલા કુંદનપુરમાં પ્રભુદાસને ઘેર ભિક્ષા માગવા ગયા. પ્રભુદાસે ભિક્ષાનો સ્વર સાંભળી હાર બાહારથી જોગીંદરને દંડવૃત્ત કરી ગ્રહમાં લાવી આસનપર ખીરાજમાન કરી કહ્યું. હે બ્રહ્માત્મા! આપે કૌણી કરી મારે ત્યાં પધારી મારું ઘર પાવન કર્યું. તેથી આજે મારાં સદ્ ભાગ્યનો પ્રભાકર પ્રગુલ્લીત થયો; એટલુંજ નહીં પણ આજે આપના દર્શનના અમુલ્ય લાભથી મારું જીવતર સફળ થયું. હવે ભોજન સમય થયો છે. માટે ભોજન કરવા પધારો. જોગીરાજ બોલ્યા. હે બ્રહ્મા! અમ જંગલકે નિવાસી રાંધેલા ધાન્ય પ્રાસન નહિં કરતા હું. હમકું જંગલકા બડા ચમત્કારીક અમ્રિત ફળ હોવે. તબ પ્રાશન કરને અર્ધતા હું. નહિતો અમ અબ ખપ્ત થલ જાયગા. જોગીરાયનાં એવાં વ

ચન સૂણી તે વિપ્ર વિચારવા લાગ્યો. કે અરે ! અમર ફળ જેવાં ફળ અહીં ક્યાંથી? એતો બડા જંગલમાં ક્યાંઈ હશે. અરે! એ અલારે ક્યાંથી મળે. ના પાડું તો જોગીરાય નિરાશ થઈ ચાલ્યા જશે. અરે હવે હું કેમ કરું.

હવે પ્રભુદાસનો પુત્ર જે ભક્તિદાસ તે આ વખતે શિવપૂજન સારૂ તે ગામથી બે મૈલને અંતરે જે શીવાલય હતું ત્યાં ગયો હતો. તે શિવાલય આસપાસ વૃક્ષોની સારી ઠઠ જામેલી હતી, પાસે એક તળાવ પણ સુંદર ઘાટથી બંધાવેલું હતું. તે તળાવમાં ભક્તિદાસ સ્નાન કરી શીવપૂજન સારૂ બીલીપત્ર પાસેના વૃક્ષમાં હતાં. ત્યાં તે લેવા જતાં એ જંગલનો ઝેરી સર્પ તેને કરડ્યો કે તત્કાળ તેનો પ્રાણ નિકળી ગયો થોડી વાર પછી અન્ય કોઈ શીવ ભક્ત પૂજન કરવા આવેલ તે બીલી લેવા ગયો ત્યાં ભક્તિદાસને મરણુ તુલ્ય જોયો કે એકદમ પોકાર કરતો તેના પિતા પ્રભુદાસને તે વાત કહી પોતાને ઘેર ગયો. પ્રભુદાસ પોતાના પુત્રનું મરણુ સાંભળી થડક્યો નહિ. પણ બોલ્યો કે ઇશ્વરની ગત ન્યારી છે. નામ

તેનો નાશ. વિધાત્રીના લેખ મિથ્યાત્વી નથી. પરંતુ જોગીરાજ કાળે અમર ફળ લેવા હું જાઉં એમ કહી ઉઠવા જાય છે. ત્યાં પોતાનાં સગા સખંધી પોકાર કરતાં આવી કહેવા લાગ્યા પ્રભુદાસ. ધડીકમાં ભક્તિદાસને શું થઈ ગયું ! અરર આ પણ વારમાં શું દુઃખદાયક બનાવ. ચાલો આપણે શીવાલય જઈ તેની શોધ કરીએ. પ્રભુદાસ વધો તમો તમારે ઘેર પાછા જાઓ. હું ગુરુરાય સારૂ અમર ફળ લેવા જાઉં છું. જોગી

રાયબોદ્યા, પ્રભુદાસ તુમ તમારા તનુજકી ખખર લેને જાઓ. અમ જાતા હું. પ્રભુદાસ બોલ્યો. હે મહારાજ ! કાળ કોઈને મૂકતો નથી. કોઈ આજ તો કોઈ કાલ.

મનહર છંદ.

શોકરૂપી દુનીઆમાં, શોક મય સર્વ દીસે;
શોકનો અથોક થોક, ઠાર ઠાર ઠાર છે.
દશની ગતિ હમેશ, નિહાળું તો પેખું ન્યારી;
એક વર્ષ હવે બહુ, ખીજે શોકાકાર છે.
મુષ્ટક મનુષ્ય રૂપે, જાણો મની કાળ રૂપે;
ઝડપતાં કહો તેને, કેટલીક વાર છે.
જેને જેવે કાળે મૃત્યુ, હોય તે કદી ન મરે;
વિધાત્રીના લખ્યા લેખ, મિથ્યા ન થનાર છે.

માટે હે પરમ પુજ્ય ગુરુ! તેનો વ્યર્થ શોચ શું કરવો
જે કાળે જે બનવું તે મિથ્યાત્વી નથી. મોટા મોટા તપ-
સ્વીઓ, વીરો, આદિ કાળથી બચ્યા નથી. તો મનુષ્ય માત્ર
શી ગણતીમાં. સગા સખાંધીઓને પુરજનો કહેવા લાગ્યા કે હે
પ્રભુદાસ ! તારી વજ્ર સરખી છાતી ફાટી કેમ નથી જતી
કે તારો એકનો એક તનુજ તારાથી વેગળે વળી જંગલમાં
પ્રાણાંત છે. ને તું અહીંઆ મિહુકની શેવામાં ગરકાવ થયો છે
તેથી શું તારું જન્મ સાર્થક થશે ? કે મોક્ષ પ્રાપ્ત થશે ? કે
તારો પુત્ર બચશે. ના, ના. એમ સમજતો નહિં. આવા ક્ષુદ્ધા-
ર્થી મનુષ્યો જોગીંદર બની ધણાં આવે છે. ને આડાંબવળાં
સમજાવી ધનધૂતી ખાવા તત્પર રહે છે. તેમ આ કોઈ ધતી

ખાવા સાર અત્રે આવ્યા છે. તેનું તું જેમ વધારે લાલન
 પાલન કરે છે. તેમ વધારે માથે ચડે છે- એકતો મર્કટ ને વ-
 ણી મદીરા પીધો. એટલે બાકી રહે શું? એવા કપટી જોગી
 દરોના પગલાંથીજ પહેલું તારા પુત્રનું મરણ થયું. તે જાણ્યાં
 છતાં તને જંગલમાં અમરફળ લેવા મોકલે છે. દુઃખ થશે તો
 તારે એને ક્યાં કષ્ટ વેઠવું પડેછે. જીવ્યો બાઈવ્યો! આવા ધૂતારા
 ખાવા બની અમર થવા ઈચ્છે છે. વાહ! મોકલું તો તલાવ-
 માં ધોવા જેવું છે. મારે પ્રભુદાસ! પ્રપંચ છોડીદેને તાકીદે
 ચાલ. પ્રભુદાસ વધો, શું મારી તમો ઠેકડી કરો છો કે અ-
 ત્રે આવ્યા છો શા સાર? પુત્ર પ્રાણાંત છે તો મારો કે ત-
 મારો. તેમાં પરને શું. જૂઠા જૂઠા પ્રપંચરૂપી ડોળથી જો-
 ગીરાયને સતાવો છો. ને મારા પર ગુસ્સે થાઓ છો. જરા
 વિચાર તો કરો. આમ છાકટા શું બની ગયા છો. અહીંથી સ-
 ત્વર જાઓ નહિ તો ક્રોધાવેશમાં કંઈ ઈજા થશે. લોકોએ
 કહ્યું, અરે પ્રભુદાસ! તું દીવાનો થયો કે કંમ? આ પ્રપંચ
 રૂપી ખાવાના બોલ પર ચાલ્યો તો અંતે તારે ખરાબજ
 થાવું છે. વિચાર જે કે આમાંથી કંઈ સાર ફળ નીપજવાતું
 નથી. અમે તો આ ચાલ્યા. જોગીરાયે કહ્યું. પ્રભુદાસ અમ
 જાતા હું. તુમ તેરા પુત્રકી ખઅર લેનેકું જાઓ. પ્રભુદાસે
 કહ્યું, હે ગુરમાહારાજ, પૂરવાસી જતો [ગર્વમાં છકી જઈ] ગ
 મે તેમ વદે. તેનો આપે ગુસ્સો ન કરવો. ગુરરાજ, હું અ-
 મર ફળ લઈ સત્વર આવું છું. ત્યાં સુધી આપ અહીં બી-
 રાજશો એમ કહી પોતાની પતિને વાત કહી ત્યાંથી ચાલી

નીકળ્યો. ચાલતો ચાલતો એક રાનમાં આવી પહોંચ્યો. એ રાનમાં ઝાડના ઝુંડ અથાક હતાં કે સૂર્યનો પ્રકાશ પશુ નજરે પડતો નહોતો. તે રાનમાં એક સુંદર વૃક્ષ નીચે વિશ્રામ કર્યો. છેટેથી ધણાંએક સર્પો, અજગરો, સિંહ, ચિત્તા, આદિ જનવરોના પોકારથી તે જંગલ કાળ સમાન લાગ્યું. ત્યાં રાત્રી પડી એમ જરા જણાયું. ધરાધર મધરાત થતાં એક મહાન પર્વત નજરે પડ્યો. ને તે ચાલતો હોય તેમ જણાયું, જેથી પોતાનું ચિત્ત ધીર રહ્યું નહિ. તેથી પોકાર પાડવા લાગ્યો.

રાગ સીતાજના મહિનાનો.

વનમાં કષ્ટ મનેછે અથાગ. તેથી ડરતો નથી;
 ગ્રહથી ચાલી જશે યોગીરાજ, ભૂખ્યા આજે અતિથિ.
 અરે દૈવ હવે શું કરું, ક્યાંથી તેને મળું;
 આ અઘોર રાનમાં પ્રાણુ, જશે હમણાં કહું.
 કો દીસેછે દૈવ વિકાળ કેરાક્ષણી એ હશે.
 અરે સાક્ષ કરે કો આ વાર, પ્રાણુ મારો જશે.

એ રીતે રૂદનાલાપ કરવા લાગ્યો. દૈવયોગે ત્યાંથી થોડે દૂર એક ધીરજમલ નામનો ઠાકોર પોતાના સિપાઈ સાથે તેના શે-હેરથી શીકાર કરવા ચડેલ. શીકારકાળે તે આ જંગલમાં આવ્યો. ત્યાં વિશ્રામ કર્યો. તે નિદ્રાવશ થયો તેટલામાં પેલા પ્રજ્ઞાસના રૂદનનો પોકાર કાતે પડવાથી જાગ્રત થઈ જે તરફથી પોકાર આવતો હતો. તેની તરફ સિપાઈ સુઢાં ગયો. પાસે આવી જુએછે તો ઠાઈ એક મનુષ્ય દુઃખમાં રૂખી ગયેલો છે. તેને

પૂછતાં પ્રભુદાસે સઘળી હકીકત કહી. ધીરજમલે તેને દીલાસો દઈ પેલા પર્વત જેવા રાક્ષસને ખંડુકના ખહારથી ઘણાશ્રમથી મારી નાંખ્યો. બાદ સુખશાંતી વાતો કરી ત્યાં વિશ્રામ કર્યો. સવારે દિવસ ઉગવાથી રાનનો માર્ગ શોધી ધીરજમલ, પ્રભુદાસ વિગેરે ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા. પ્રભુદાસ અમર દ્વળ સારૂ ખીજે માર્ગે ગયો ને ધીરજમલ ઠાકાર પોતાના શેહેર તરફ રવાના થયા.

હવે આંહી [કુદનપૂરમાં] પ્રભુદાસને ઘેર યોગીરાજને એક ઉપવાસ થયો. ખીજે દિવસ થયો પણ પ્રભુદાસ આવ્યો નહિ. તેથી તેની સ્ત્રી ભક્તભામિની યોગીરાજ પાસે રળ માગી તેને કાજે અમરદ્વળ લેવા એક જંગલમાં આવી. તે જંગલમાં મોટા મોટા વૃક્ષો, પર્વતો, મોટી સરિતાને તલાવ દીઠાં. તે જોઇ વિચાર કરવા લાગી કે આવા સુંદર સ્થાનમાં કોઈ મહાત્મા પુરૂષનો નિવાસ હશે, ત્યાંથી અમરદ્વળ પ્રાપ્ત થશે કાં કંઈ પત્તો મળશે. એમ ધારી તે જંગલમાં દુર ચાલવા લાગી. એક તરફ નદીઓનાં નિર્મળ ઝરણુ વહેછે; ભાત ભાતનાં પુષ્પવૃક્ષો, સુંદર ને શીરોમણી શીતળ નીકળતો મંદ વાયુની લહેર શરીરને સુખાકારી કરેછે એટલુંજ નહીં પણુ બિન્નબિન્ન પ્રકારના પક્ષિઓ, કોકીલ, શુક, શુકાઓ, આદિ જનવરોના મધુર સ્વરથી મનુષ્યના મન રંજન થઈ કાનને કેવા નાજુક લાગેછે કે જાણે સ્વર્ગ સુખ હોયતી તેવા વનમાં તે ભક્તભામિનીએ અમરદ્વળ પુરૂષોને યોગીવીરોને જોયા. તેમાંના કેટલાક સમાધિયુક્ત કેટલાક સ્નાન સંધ્યાધ્યાન પૂજા

આદિ ખટકર્મથી જાણે પોતે સ્વર્ગ સુખ ભોગવતા હોયની ! તેમ જણાયું.

ભક્તભામિની સાં જઈ બોલી, હે પરમાત્મા યોગેશ્વરો, આદીનદાસી આપકે ચરનમે' શીશ નમાતી હે, સારે જોગેશ્વરોએ જાત્રત થતાં જોયું તો પોતાની પાસે એક સુંદર પણુ નિસ્તે જ સુખવાળી શોકમાં ડૂબેલી સ્ત્રીને જોઈ બોલ્યા. અરે આ અધોર જંગલમે' જોગીંદરો પાસ સ્ત્રીજાત કેસી ! તુમ અત્રે કયા કામ કાજે ધધર આપહો. તે સત્વર બોલ. ભક્તભામિની બોલી યોગી મહારાજ હું આપની કને એક અમર ફળ જામનેકું આપ હું. (યહ ફળકા હમકું ખસુસ ખપ હે. સો હમા રાપર દયા કરકે યહ ફળ દેના ચઈએ) તેથી યોગીશ્વરોએ તેને અમરફળ દધ વિદાય કરી.

પ્રભુદાસ પેલા જંગલમાંથી નીકળી જમણી બાજુએ ચાલવા લાગ્યો. રસ્તામાં તેને એક ઘોડો મળ્યો, તેપર ચડ્યો કે પેલો ઘોડો આકાશ તરફ ઉડી એક મેર જેવા પર્વત પર ઉતર્યો પ્રભુદાસ તેની નીચે ઉતર્યો કે ઘોડો અલોપ થઇ ગયો. તેથી વિસ્મય પામી કંપવા લાગ્યો. કે અરે ! એવો ચમત્કારી ઘોડો કે તે ક્યાં જતો રહ્યો. પર્વતની ટોચ પરથી નીચે નજર કરતાં “જાયો આભ ને નીચી ધરતી. અરે ! ધધર હવે આ પર્વત નીચે શી રીતે ઉતરાશે. હવે હું અહીંથી ક્યાં જાઉં. ઘેર યોગીરાજને આજ ત્રણ દિવસના ઉપવાસ થયા. તોપણ હું પહોંચ્યો નહિ. અરેરે મારું જીવનું ધિક્કાર છે ! પણ લાઇલાજ. હવે મને તૃષાપૂર્ણ લાગી છે. જળ વિના હવે હું ક્ષણ પણ

જીવી શકું એમ નથી. ગળે પાણીની કાચકી બાઝી છે. હે ઈશ્વરા ! ક્યાંઈ જળ. આવા જંગલમાં જળ ક્યાંથી મળે ! જળ વિના ભોંય પડયો ને પોકાર પાડવા લાગ્યો કે કોઈ સાલ્ય ! કોઈ સાલ્ય.

પ્રભુદાસને ઘેર આવેલા યોગીએ અંતરગત જોયું તો પ્રભુદાસને મોટા સંકટમાં મરણ તુલ્ય દીઠો. તેથી તે યોગીદર ત્યાંથી [એકદમ ચાલી વેશ બદલી] પ્રભુદાસ પાસે જંગલના માણસ જેવા બની ગયા. ને કહ્યું. હે મનુષ્ય તું કોણુછે. ને આ વિકટ અરણ્યમાં તું ક્યાંથી ? પ્રભુદાસ જળ, જળ, એટલું બોલી શકે. તેથી પેલા જંગલી માણસે [જે ઇશ્વર] તેને જળ પાય-શાંત કરી સર્વ હકીકત પૂછી. તેથી તેણે બનેલી બીના કહી. ને કહ્યું. તમે જંગલના ભોમીઆ મને આ જંગલ બહાર બવાનો માર્ગ બતાવો. તો હું જાઉં. તેણે કહ્યું, ઉત્તર તરફ ચાલ્યો જ એટલે તરત તારો છેડો આવશે. મતલબ કે જંગલથી બહાર નીકળાશે. એમ કહી જંગલી માણસ (ઈશ્વરે ધરેલું સ્વરૂપ) રાતમાં જતા રહ્યા. ને પ્રભુદાસ ત્યાંથી ઉત્તર તરફ ચાલવા લાગ્યો ત્યાં પેહેલો પર્વત ફાટયો. ને તેના શીખરમાંથી અગ્નિની જવાળા, નીકળવા માંડી. ચોતરફ મોટા મોટા પથ્થરો ઉડવા લાગ્યા. અંધકારથી ગગન, છવાઈ ગયું. તેથી પ્રભુદાસ થરથરી ગયો ને અંધકારથી ચાલવાનો માર્ગ નહીં સૂઝતાં નિરાશ થઈ એક વૃક્ષ તળે બેઠો. તે વૃક્ષપર એક મેના ને પોપટ બેઠાં હતાં તેને વાચા થઈ તે બોલ્યાં. મેના, આપણી નિચે સદગુણી, ધર્મમાં એક ટેકી વિપ્ર આ પર્વતના ફાટવાથી કષ્ટિત છે. હવે

અધિકારથી એકે ગમ જઈ શકશે નહિ. પરંતુ જો આ વૃક્ષની ડાળી લઈ નીચેની જમીનને લગાડે કે તેથી તે જમીન ફાટશે. તેમાં તે જો પગ મૂકે તો પોતાને શહેર હાલ પહોંચી જાય. એમાં કાંઈ પણ શંકા નથી. પોપટના બોલ પ્રભુદાસે સાંભળ્યા. તેથી તે પ્રભુદાસે તેણે કયું કે પોતાના શહેરને પાદર પહોંચ્યો. તેના ચિત્તને વિશે વિચાર થયો કે અરે! હું ઘેર જઈ માં મુખ શું બતાવીશ. હું કેવો અકર્મી કે મરણ પણ ન પામ્યો. અરે મને ધિક્ક છે કે-યોગીરાજ મારે અર્ધ પાછા વળશે. અરે હવે આપઘાત સિવાય અન્ય ઇલાજ નથી. પણ ના, ના મન. આપઘાત કરવાથી સાતે ભવ એવી રીતે વેડવા પડે છે. મારે ઘેર જઈ યોગીરાજનાં દર્શન કરવાથી સર્વ પાપ બળી જશે. માટે ઘેર તો જવું. એમ વિચારી અહીં તરફ ગયો. ઘરમાં જોયું તો નથી પોતાની સ્ત્રી, કે નથી યોગીશ્વર. પ્રભુદાસ આજ્યો જાણી તેના સગાં સંબંધીને પૂરજનો આવી કહેવા લાગ્યા કે અરે! પ્રભુદાસ ક્યાં તારી સ્ત્રી ગઈ? અમે તને કહ્યું હતું કે ઘણાંક કામાંધિજનો બાવા બની પાંખડમચાવી ભોળા જનોને ભોળવી સ્ત્રીઓને લેઈ જાય છે તેમજ આ કોઈપ્રપંચી જીવન પ્રપંચ મચાવી તારી સ્ત્રીને લેઈ ગયો. ચાલ હવે આપણે રાજગુરુને તે બાબત રાવ કરીએ, કે ક્યાંય તેનો પતો મળે. પ્રભુદાસ બોલ્યો. હે કપટી ને લુચ્ચાઓ તમે અહીંથી સત્વર જાઓ. ગુરુરાય જે ઇશ્વર જેવા તે કદી કુકર્મનું પગલું ભરેજ નહિં તમારે કાંઈ કામ ધંધો છે કે નહિ. કે “નવરા નખોડ વાળે” તેની પેઠે નીરધમી પોતાનું વિચારે નહિ. ને

અન્યને શીખ દેવા શૂરાપૂરા પૂન=વખત સર્વે બોલ્યા. પ્રભુદાસ, તને નથી તારું ભાન. કે નથી સ્ત્રીનું, કે નથી ધરનું. આમ દીવાનો બની જઈ ગમે તેમ વહે છે. તે તજ કંઈ લાજતો રાખ્યો. તેનું નહિ માની તે પાસેના ગામમાં કાંઈ કામચે જતો રહ્યો. ત્યારે પૂરજનોએ પ્રભુદાસનાં સગાંને સમજાવી રાજજીકને મોકલ્યાં. તેણે રાજકને સર્વ હકીકત નીવેદન કરી કહ્યું. નામદાર સાહેબ અમારા ધરની લાજને માથે પાણી ફરી વળ્યું. માટે કપા કરી ભક્તભામિનીને મેળવો તો બહુજ આભારી. તે સૂણતાં રાજએ સ્વારોને દોડતા કર્યા. તેમાંનો એક સ્વાર પશ્ચિમ તરફ ગયો કે જે દિશા તરફથી પેહેલી ભક્તભામિની આવતી હતી. તેને એકદમ પકડી રાજ પાસે હાજર કરી. રાજએ ક્રોધ યુક્ત કહ્યું અરે વ્યભિચારી ? ને ચાંડાળી સ્ત્રી તારી સંગે બીજું કાણ હતું. ને તું ક્યાં ગઈ હતી. ભક્તભામિનીએ સર્વ હકીકત નીવેદન કરી કહ્યું. રાજજી હું નથી કુકર્મી, કે નથી લપટ. ફક્ત અમર ફળ લેવા જંગલમાં ગઈ હતી. તે આ રહ્યું. રાજએ તેનું નહિ સૂણતાં કહ્યું અરે ! રંડા, તારી સંગે તારે ઘેર આવેલો યોગી ક્યાં ગયો. તેં તેના સાથે જરકર્મ કર્યું છે. માટે સત્વર સસ નીવેદન કર.

ભક્તભામિનીએ સસ બીતા કહી, પણ રાજ એકદમ ખૂદ્દે ખડગે તેને મારવા ધાયો. તે સમે પ્રભુદાસ જે ગામડામાં ગયેલ તે લાં આવતાં રાજને કહ્યું. અરે રાજ ધિરાજી ! એ મારી પ્રાણપ્રિયે શુદ્ધને શીતેમણી છે. માટે તેનાપર અ-

ડગનો પ્રહાર કરશે નહિ. ભક્તભામિનીએ નીચે મુજબ ઇશ્વર સ્તુતી કરી.

લલિત.

અરર ઇશ્વરા કેર શું થયો,
મુજપરે અરે જુદમ તો વલ્લો.
શુદ્ધ હોજીં તો, સદ્ય તારશે,
કલંક દૂર કરી ઉગારશે.
અયળ બાળની સાલ્લ તો કરો,
હે દયા ધના દીલ દયા ધરો.

સ્તુતી કર્યા બાદ ગગનમાં યોગરદમ અધકાર પ્રસર્યો, વંટોળીઆથી આકાશ છવાઈ ગયું. ને રજ ઉડવા લાગી. ધર-લી ધૂનવા લાગી, એકદમ ધરતી ફાટીને અંદરથી સાક્ષાત સચ્ચિદાનંદ પ્રગટ્યા. તેણે રાજને કહ્યું. અરે કૃતધ્ની, તેં લે-શપણ તપાસ કર્યા વિના એકદમ સાહસપણે આ નિરદોષ અયળાને શીરચ્છેદ કરવા ધાયો. ને તું ગર્વમાં છકી સ્ત્રી હસાતું મહાન પાપ કરવા તત્પર થયો. તો તુંને ધિકાર છે, શેહેરના અધર્મી, દુરાચારી, લુચ્ચા. ને વિષયો લોકના અસલ બોલવાપર વિશ્વાસ કરી જે ગુણીઅલને શુદ્ધ પતિવ્રતા સ્ત્રીને માથે કલંક મૂક્યું તો તારો આ લોકને પરલોકમાં પણ ક્યાંઈ મોક્ષ નથી. આ ધર્મીષ્ટ પ્રભુદાસને ઘેર યોગી બની હું આવે લો, તે હાલ પણ હું છું. હે રાજન આ વિપ્ર, તેની પત્ની, ને તેનો પુત્ર એની ભક્તિ મારા પ્રત્યે પૂર્ણ પ્રેમ મય છે.

કંઈ ન્યુન નથીજ. પ્રભુદાસને કહ્યું. પ્રભુદાસ તેં મારે કાજે જે જે કુખો સહન કર્યાં. તેના ખરા ચીતારથી મારું હૃદય દુઃખીત થાય છે કે તેં સંકટ સહ્યામાં કંઈ ખામી રાખી નથી. એટલુંજ નહી. પણ તારો એકનો એક તનુજ મરણ તોલ હતો તેને નહિ સંભાળતાં ધીર ધરી અમરફળ લેવા ગયો તો તને શાખાશ છે.

સાક્ષાત સચ્ચિદાનંદે દર્શન દીધાં જાણી પ્રભુદાસ, તેની પત્નિ જાને ચરણમાં પડી વિનય કરવા લાગ્યાં. પૂરવાશીઓ પણ ચરણમાં પડી સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. હે જગતતાતા, અમારો અપરાધ ક્ષમા કરો, ક્ષમા કરો. પ્રભુદાસને તેની પતિ વૃતા પતિનાં પ્રતાપે આપનાં અમુલ્ય દર્શનનો મહા લાભ મળ્યો એથી અમો અમારું જીવન સાર્થક શ્રેષ્ઠ ગણીએ છીએ. રાજાએ વિનતી સહીત ક્ષમા માગી ચરણમાં પડ્યો. સૃષ્ટી કર્તાએ પ્રભુદાસને કહ્યું. પ્રિયપ્રભુદાસ તું માગ, માગ; હું તને મનવાંછીત આપીશ. પ્રભુદાસે દ્વોકર જોડી કહ્યું; અખીલ નીરંજન આપે કરુણા કરી દર્શન દીધાં. એથી વધારે મારે શું જોઈએ છીએ. હું માગુછું કે મને ભવોભવ ધર્મ નીમિત્ત નીતિ રીતિ આપો. ઇશ્વરે તથાસ્તુ કહી ભક્તભામિનીને વર માગવાનું કહ્યું. તેથી ભક્તભામિની ચરણમાં પડી બોલી. જગતતાતા આપે મને સલ ઠરાવી કલંકથી મૂક્ત કરી તારી. એવી રીતે હરનીશ ધમ સંકટમાં સાલ્ય કરશે. ઇશ્વરે તથાસ્તુ કહી કહ્યું. પ્રભુદાસ તારો પુત્ર ધેર આવી તારી રાહ જુએ છે માટે સત્વર જાઓ. ભક્તભામિની પાસેનું અમર ફળ તમે ખાઈ અ-

મર થાઓ. ને પૂર્ણપ્રિતે સંસાર સુખ ભોગવો. એમ કહી પૂરવાસી જનોને સત્ય સુબોધ દઈ ઇશ્વર અલોપ થઇ ગયા. પાછળથી રાજાને સર્વ લોકો પ્રભુદાસના ધર્મની ટેક વખાણવા લાગ્યા. ને તે પ્રમાણે વર્તવા લાગ્યા. પ્રભુદાસને તેની ખતિ ઘેર જઈ પોતાના પુત્રને ભેટી સર્વ હકીકત કહી અમર કૃણ પ્રાશન કરી સંપૂર્ણ સુખને પ્રાપ્ત થયાં.

આ વાતપરથી સાર જે સર્વ આર્યજાતિઓએ પોત પોતાના કૃણનો ધર્મ પાળી અન્ય ધર્મ તજી નીતિની ટેકે વર્તવું કે જેથી આ ભવમાં ને અન્યભવમાં સ્વર્ગ સુખનું ઊત્તમ સાધન મળે. તથાસ્તુ.

વાર્તા ૨ જી.

“અસત્ય મરે ને સત્ય તરે”

આર્ય ખંડની ઊત્તર દિશાએ કુંજપૂરનામનું સુંદર શહેર હતું. ત્યાં સુરજમલ નામનો પ્રતાપી ગરાશીઓ રાજ્ય કરતો હતો તે ચતુર, બહેલો ને વાર્તાનો શોખી હતો. પ્રતિદીન તેની આવડીએ દશાષ્ટક ગરાશીઓની ઠઠ જામતી. ત્યાં નવિન નવિન પ્રકારની વાર્તાઓ તે શહેરનો રહીશ જન્યશંકર નામે વિપ્ર કરતો હતો. તેણે એક વખત સુરજમલને કહ્યું કે આજે સત્ય, અસત્યની, વાર્તા કરું કે જેથી “અસત્ય મરે ને સત્ય તરે” એ ભાવાર્થ પૂર્ણ સમજાય. એટલુંજ નહિ પણ સદ-

ગુણુરૂપી સર્વોત્તમ સાધન કે જેથી આ જગત વિશે સર્વ સુખની પ્રાપ્તિ થાય ને જેથી પરમેશ્વર પાસે શ્રેષ્ઠ ગણાય એ-
વો જે સત્ય તે વિશેની તથા અસત્ય વિશેની વાર્તા કહું છું.

(ઇન્દ્ર સભાની ગજલ)

સુખ સત્યમાં રહ્યું છે સર્વથા સદા,
અવિશ્વાસ અવનીમાં અસત્યમાં તદા.
નૂઠથી આ જગતમાં જનો બણે જુડો,
હાની છે હમેશ તેને ઇશપણ રૂઠો.

અસત્યની વાત.

દેવળપૂરમાં વિજ્યશાહ નામનો સારો વણિક વસતો હતો. તેને સર્વ વાતે સંપૂર્ણ સુખ હતું. પરંતુ પેહેલા બચના પૂણ્યપાપે પરમેશ્વરે તેની પાસેથી સંતાનનું સુખ જૂંટી લીધું હતું. તેથી પોતે ને પોતાની સ્ત્રી હરનીશ શોકાતુર રહેતાં; ને કહેતાં કે અરે ઇશ્વર અમને એકપણ સંતાનનું સુખ નથી તેથી આ જગતમાં જનમ્યા ન જનમ્યા છીએ. તેમ શોય કરતા. શેઠને એક વાણોતર કુરચંદ નામનો હતો તે લુચ્ચો ને અવિશ્વાસુ હતો. તેણે દગાથી શેઠનો પૈસો લઇ લીધો હતો. તે પ્રાપ્તો ધડો પૂટેજ પણ હજી પાપમાં કંઈ કમી હતું. તેથી પાપ પૂરું થવામાં માત્ર અલ્પકાળ હતો.

એક દિવસ શેઠ પોતે રાત્રે વાળુ કર્યા બાદ સૂતા. તેને સંતાનનું સુખ નહિ તેથી ઘણોક વસોપાત કરવા લાગ્યા ને ઇશ્વર પ્રત્યે આરાધન કરવા લાગ્યા. એમ શોકમાં ને વિચાર-

(૨૪)

માં નિંદ્રાદેવીને વશ થઈ ગયા. નિંદ્રાદેવી તેને એક જંગલમાં લઈ ગઈ. જંગલમાં તેને એક પૂષ્પ વૃક્ષ નીચે બેસાડ્યો. તે પૂષ્પ વૃક્ષ પાસે એક પાણીનો ફૂંડ હતો. તેમાં તે સ્નાન કરવા પડ્યો. પડતાંજ ફૂંડને તળીએ બેઠો. ને માંહે જઈ જી-એ છે તો કૈલાસપૂર જેવું સુવર્ણમય શેહેર ભાળ્યું. તે શેહેર કંચનમય દીકું. આગળ ચાલ્યો, ત્યાં એક શીવનું દેવા-લય ધણુંક ઉંચું બેયું. જેની ટોચ કંચનથી તેજસ્વી લાગ-તી હતી. પાસે પહોંચ્યો તો તેમાં એક ઉંચા કંચનના લલિત સિંહાસન પર ત્રિકોકના નાથ જગધર મહાદેવ બીરાજેલા હ-તા. ડાબે પડબે તેની પ્રિય કાંતા પાર્વતી પણ હતાં. શીવજી તેની કાંતા પ્રત્યે ધર્મની વાતો કરતા હતા, જે પોતાનો ધ-ર્મ સાચવતો નથી. તેને સંતાનનું સુખ પ્રાપ્ત થતુંજ નથી. ને તેનું સુખ બેવા લાએક પણ નથી. તે સર્વ સ્થળે તુચ્છ ગણાય છે. આવું મહાદેવનું મહાવાક્ય સાંભળી પેલા વિજય શાહે કહ્યું. હે શૃષ્ઠા ! મારે એક પણ સંતાનનું સુખ નથી. તેનું શું કારણ હશે. તે કૃપા કરી કહેા તો સારું. મહા-દેવ બોલ્યા, હે વિજયશાહ. તું પેહેલે ભવ ધૂર્તપૂરીનો રાજા હતો. તું અધર્મી બની તારી પ્રજાને બહુજ પીડતો. રાજાનો એવો ધર્મ છે કે:—

॥ શ્લોક ॥

ब्राह्मणेषु क्षत्रीयैस्त्रिगोस्त्रिजिह्वः क्रोधनोरिषु ॥

स्याद्राजाभृत्यवर्गेषु प्रजासु च यथापिताः ॥

અર્થ—બ્રાહ્મણોને વિષે ક્ષમાવાન, સ્નેહિત્વનોને વિષે અવક, શત્રુને વિષે ક્રોધી, તથા બૃહવર્જને વિષે ને પ્રજાને વિષે પિતા જેવો રાગ થવો જોઈએ. તે સમયે એવાં તારાં લેશ પણ લક્ષણ હતાં નહિ. ને મહા જીવમીને કતધની હતો. એક દિવસ શેહેરના લોકો નિશાળ સ્થાપન કરવા સાર તારી કને રૂબરૂમાં અરજ ગુજરવા આવ્યા. તેને તેં રિપુ ગણી દેશપાર કઢાવ્યાં. તેથી તું હાલ ન સંતાનો છે. એટલું કહેતાં વિજયશાહની આંખમાં દરદર આંસુ આવ્યાં ને ઇશ્વર પ્રાર્થના કરી મારી માગવા લાગ્યો. સ્વાયંભૂવધ્યા, હે વિજયશાહ! તું પૂન્ય ધર્મ સારી રીતે સુમાર્ગે કર કે તારે સંતાનનું સુખ પ્રાપ્ત થશે વિજયશાહ અરજીમાં પડી પુનઃ સ્તુતિ કરી પોતાને પંથે વળ્યો. પાછો ફૂંડમાંથીજ બાહાર આવ્યો. ત્યાં તેની જાગ્રીત અવસ્થા થઈ ગઈ. સ્વપ્નની વાત તેને સાચી જણાઈ ને પરોઢીકં થતાં દંત ધાવન કરી પોતાની પત્નિ વિજયકુંવરને પોતાના સ્વપ્નની વાતથી વાકિફ કરી. ખંનેએ નિશ્ચય કર્યો કે સ્વપ્નની વાત ખરીજ હશે. માટે આ શેહેરમાં પણ સ્કૂલ નથી તો આપણે સ્કૂલ કરાવીએ. કે જેથી છોકરાઓ ભણી સુમાગ ચડી આપણને આશિષ આપે. તેથી ઇશ્વર પ્રતાપે પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય. પણ વિચાર્યું તો સ્કૂલ ખર્ચ જોટલા પૈસા હાલ આપણા ઘરમાં નથી. માટે પરદેશ જઈ ધંધો કરીએ ને તેમાં ઇશ્વર કંઈ લાભ આપે તો સ્કૂલનું કામ ચાલતું કરી એ તે વિચાર નક્કી કરી પોતાની દુકાને જઈ સઘળી ખીના વાણોતરને કહી તરત તે અને વાણોતર સાંથી વ્યાપાર્યે આ-

હી નીકળ્યા પરદેશમાં ઈશ્વર પ્રતાપે તેને પુષ્કળ પૈસો પ્રાપ્ત થયો. તેની કને રૂપા નાણું ધણુંક હતું તે સચવાય નહિ માટે તેના સુવર્ણ ગઠ્ઠા લીધા. બાદ પોતાના દેશગમ વળ્યા છેવટે પોતાનું ગામ અધકોશ દૂર રહ્યું. ત્યારે વાણોતરે શેઠને કહ્યું. શેઠજી? શેઠેરમાં લૂચ્યા, લકુંગા ને તસ્કરની ખૂબ ધણી છે. માટે અ.પણે શેઠેરમાં ધામધુમથી જશું તો તસ્કરના મનને શક આવવાથી ખાતર પાડ્યા વિના રહેશે નહિ. વાસ્તે જો આપની આજ્ઞા હોયતો આ સુવર્ણ ગઠ્ઠા મારે ઘેર આજની રાત સાચવું. કાલ સવારે તમોને પહોંચતા કરીશ. તેથી આપને કશી વાતની જો રહેશે નહિ. વિજયશાહે હા કહી; પેનશીલથી તેની કને લખાવી લીધું કે સુવર્ણ ગઠ્ઠા કાલે મારે આપને આપવા છે. એમ લખી સહી કરી પોતાની પાકીટમાં નાંખી સાંધી શેઠેરમાં આવી પહોંચ્યા. શેઠને ઘણુંક સગા સગાંધી, મિત્રો આદિ મળવા આવ્યા. શેઠે તેના પ્રવાસની સર્વ વાત કહી, બાદ રાત્રે વાળુ કર્યા પછી પોતાની સ્ત્રી વિજયકુંવરને સર્વ ખીના કહી પોઠી ગયા.

લૂચ્યા કુરચંદના મનમાં મૂળથીજ કપટ હતું તેથી ઘેર જઈ પોતાની સ્ત્રીને લૂચ્યાઈની વાત કહી. પેલા સુવર્ણ ગઠ્ઠા પોતાના ઘરમાં એક ખૂણે દાટી મૂક્યા. સવાર થતાંજ પેલા સુવર્ણ ગઠ્ઠા શેઠે પોતાના વાણોતર કુરચંદ કને માગ્યા. કુરચંદ બોલ્યો, અરે શેઠ સાહેબ આપ સમગ્ર થઈને મારાપર જુઠો આરોપ કેમ છોડા છો. મેં તમારા સુવર્ણ ગઠ્ઠા ક્યારે લીધા. કે આતો “પોચામાં પોણું” શેઠે કહ્યું અરે કુરચંદ, તારી

સહીતો કાગળ મારી કને છે. છતાં અસલ કેમ વદે છે.

દાહરો.

શેઠ કહેરે સૂણુ તું, સત્ય વચન સદ્ય બોલ;

અસલથી અંતે ખરે, યાદશ તરણાં તોલ.

માટે હે કૃત્યંદ, સત્ય પ્રગટ કર. કૃત્યંદે ચોખ્ખી ના
પાડતાં શેઠે તરત તે શેહેરની કચેરીમાં કૃત્યંદના હસ્તાક્ષરના
કાગળીઆ સહીત અરજી કરી

ન્યાયાધિશે તે અરજી વાંચી, વાદિ, પ્રતિવાદીને તેડા-
વ્યા, પ્રતિવાદી કૃત્યંદે એકદમ જવાબ આપ્યો કે, નામદાર
સાહેબ મેં તે કાગળમાં કંઈ સહી કરી નથી. તેમ જુલોડના
પૈસા પણ મેં લીધા નથી. આતો શેઠ મારાપર વૃથા
આરોપ મૂકે છે. બાકી તે બાબત હું લેશ પણ જાણતો
નથી. ન્યાયાધિશે કહ્યું. "તું બે કર ઉંચા રાખી પ્રતિજ્ઞા
પૂર્વક બોલકે જો મેં વિન્યશાહનું ધન લીધું હોય તો મને
પરમેશ્વર પૂછે" કૃત્યંદે ઉંચા કર કરી કહ્યું કે જો મેં વિન્ય
શાહનું ધન છૂપાવ્યું યા લીધું હોય તો મને પરમેશ્વર પૂછે.
તે બોલતાં તરત આકાશ વાણી થઈ.

ગીતિ.

વિન્યશાહ તારું વિન્યવંતુ, ધન મેળવ્યું તે વિન્ય કરવાને,
પણ આ નીમક હરામી, કૃત્યંદે ધન ડાટ્યું વાવરવાને;
વધો અસલ એ વાણી, જુઓ ઘરમાં તેના ધન ડાટેલું,
તેમ અ! લુચ્ચો અસત્યો, યોગ્ય શિક્ષા પહોંચે એજ ભલું.

આકાશ વાણીથી કચેરી મંડળને આશ્ચર્ય લાગ્યું. અરે ઇશ્વરના ઘર પાસે લેશ અસલ પણ છાજતું નથી. બાદ કૃત્યંદ ના ઘરમાંથી દાટેલું ધન કાઢી તેના માલિકને સોંપ્યું. તે કૃત્યંદને રાજ પાસે સર્જન સધળી હકીકત નિવેદન કરતાં તેને હદપારની સજાએ પહોંચાડતાં રાજાએ કહ્યું, હે કાળમુખા કૃત્યંદ તેં નીમક હરામપણું કરી તારા રોડનું ધન્ય અસલપણે લીધું તો જા તારું કાળું કર; લુચ્ચા, તર્કટી. ને અસલી, પોતાનું હિત નહિ વિચારતાં પ્રપંચી માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ જાણે સુખ થશે. પણ એ તે પાપનો ઘડો પૂટેજ.

એક દિવસ પૃથ્વીએ ઈશ પ્રત્યે વિશ્વાસઘાત વિષે કહ્યું.—

મેઘપર્વતસમાભારા, નભારાસપ્તસાગરા;

કતઘ્નીશ્વમહાભારા, મારાવિશ્વાશઘાતક.

તેમ હે કતઘ્ની અવિશ્વાસુ, અસલી કૃત્યંદ આ વખતે તને હદપારની શિક્ષાએ પહોંચાડું છું. માટે તું સત્વર કાળને આધીન થા. એમ કહી પોતે રંગ મેહેલમાં પધાર્યા. ને પછવાડે કૃત્યંદને દેશનીકાલ કર્યો.

હવે વિજયશાહે પૈશા ખરચી સ્કૂલનું મકાન કરાવ્યું. તેથી ત્યાં બાળકો બહુ અંતઃકરણથી દુવા આપવાં લાગ્યા. જેથી ઇશ્વર પ્રતાપે વિજયશાહને સંતાનનું સૂખ પણ પ્રાપ્તય્યું.

સત્ય જય.

દોહરો.

સત્યે સૂખ સદા મળે, અસત્યે નહિ મળનાર;

મિત્ર પવિત્ર વાંચો તમે, સત્ય તણો શણગાર.

સોનપુર નામનું એક સુંદર શહેર હતું, ત્યાં વિવેકવંતો સદમુણી, વિજયી, વિજયસિંહ નામનો રાજા રાજ્યાસને હતો. તેને એક પુત્ર નામે સલસિંહ હતો. તેનું સ્વરૂપ તો જાણે પુનમનો ચંદ્ર હોયની ! તેમ તેની મનહરણુ છત્રી નીહાળવા લાગે એક હતી. એટલુંજ નહિ પણ એ ભાગ્યશાળી પુત્રના પ્રસવથી વિજયસિંહની રાજ સમૃદ્ધિ વધવા લાગી. વળી વિજયસિંહને તે એકજ પુત્ર હતો. તેથી તે પોતાની કનેથી કઠી વેગજો મૂકતો નહોતો. તેને સુવિદ્યા પદાવી બુદ્ધિશાળી કર્યો.

સલસિંહનો એક મિત્ર ચતુરચંદ ચતુર, ડોહો, સત્યીને ધીરજવાન હતો. તે હરનિશ સલસિંહ કને નીતિ, ન્યાય આદિ અનેક પ્રકારની સુઘોષ ક્ષેવા યોગ્ય વાતો કરી કુમારશ્રીનું મન રંજન કરતો હતો. એટલું નહિ પણ કષ્ટ વખતે એ સાહક મિત્ર તેને સાહ્ય થઈ ધીરજ આપતો.

છાપો.

સુમિત્ર તેનું નામ, સલ સુઘોષ સુ આપે;
 સુમિત્ર તેનું નામ, કષ્ટ મિત્રોનાં કાપે;
 સુમિત્ર તેનું નામ, કર્મ સત્કર્મ કરાવે;
 સુમિત્ર તેનું નામ, મિત્ર દુઃખી દુઃખીઓ થાવે;
 સુમિત્રજ તેનું નામ છે, સંકટે સાહ્ય કરે સદા;
 હમીઆશંકર કુમિત્રથી, અંતે વેઠે આપદા.

મિત્ર ધર્મ પ્રમાણે સલસિંહ તથા ચતુરચંદ અરસ પ-રસ કષ્ટને સમે ધીરજ દેતા. તે બંને મિત્રોનો જીવ તો એ

કમ હતો. પરંતુ બ્રહ્માએ તેની કાષ્ઠાજ બૂદી કરી હતી.

એક વખત સત્સિંહ તેના મિત્ર ચતુરચંદ સહીત પિતાની રજા સિવાય મૃગાયા કાજે નીસરી પડ્યા. મૃગીયા ખેલતા ખેલતા એક ભયંકર રાતમાં આવ્યા. રાતમાં નિશા સમે સત્સિંહ કંપવા લાગ્યો ને રૂદન કરવા માંડ્યું.

લલિત.

અરર ઈશ હું ગર્વનો ભયો, વિકટ રાતમાં આવીરે ચડ્યો;
વન વિશે નથી કાંઈ સૂઝતું, સૂરજ તેજ તો અસ્તરે થતું.
જૂંડ વૃક્ષનાં છે વળી ઘણાં, શબ્દ રાતમાં બહુ ખીહામણાં;
વનચરો અને સાદ સિંહના, વિવિધ નાદ થાએ વિહંગના.
મુજ પિતા દુઃખી સર્વદા હશે, દીલગીરી થકી અશ્રુ લાવશે;
પ્રભુ મળું હવે ક્યાં થકીજ હું, વન વિશે મને કષ્ટ છે વડું.

ચતુરચંદે ધીરજ દઈ કહ્યું, પ્રાણ પ્રિયે બંધુ, ઈશ્વર આપણને આ વનમાંથી સુમાર્ગે લઇ જશે. ઈશ્વર અજ્ઞાન અદ્યપ્રાણી માત્રનું સંરક્ષણ કરે છે. તો આ મનુષ્ય દેહ ! તેનું કેમ નહિં કરે. ખરે? કરશે. એ રીતે સુખોદ દઇ શાંત પાડી ત્યાં વિશ્રામ લીધો. સવારે ત્યાંથી ચાલ્યા. ત્યાં રસ્તે ભૂલા પડતાં પોતાના શેહેરથી શીતેર કોશ વન બહાર નીકળ્યા. ત્યાં સૂર્ય નારાયણના પણુ દર્શન થયાં. સન્મુખ દૂરથી એક વિશાળ નગર જોયું તે શેહેર કોનું હશે. એમ વિચારતાં બંને ચાલવા લાગ્યા હવે જે નગર તે બંને મિત્રોની દ્રષ્ટીએ પડ્યું. તેનું નામ વ્રજનેર હતુ. ત્યાંનો રાજા ભોળજી સારો, પણ ચડાઉ ને ભોળો હતો. રાજના સર્વ અમલદારો ભોળજીને ભોળથી

પોતાનું કામ કાઢવામાં સાવચેત હતા. રાજાને પાંચ રાણીઓ હતી. તેમાં મુખ્ય માનીતી રાણીને ઇશ્વર પ્રતાપે હાલ એકજ કુમાર હતો. અન્યરાણીઓને કાંઈ સંતાન હતું નહિ.

બોળજીની પાંચમી રાણી વ્યભિચારી, ને લુચ્ચી હતી રાજા મંડળમાં એક ગરાસીઓ પૂટડો, ને ખૂબ સુરત હતો તેનાપર મોહી તેની સંજેયારી કરી. રાણીનો ચાર જે ગરાશિ-ઓ તેને રાજા મહાલયમાં રાણી કને જવાનું ભાગ્યેજ બનતું. તેથી એક દિવસ રાણીને કહ્યું હે પ્રિયા, તારી કને મારું આવવું જવલેજ થાય છે. માટે મારા વિચારમાં એમ આવે છે કે આપણે બંને અહીંથી નાસી પરદેશમાં જઈ રહિએ. અહીં તારે નથી રાજનું સૂખ, કે નથી પુત્રનું સૂખ. માટે હે પ્રિયે તારો વિચાર શું છે. તે બોલ. પેહેલી રાણીએ ચારનું કહેવું કબુલ કરી પોતાના મહોલમાંથી સર્વસ્વ લેઈ પૂરપત્રે વેશે તે અને તેનો ચાર રોહર બહાર નીકળી પડ્યા. ત્યાંથી તેઓ પેલા વિકટ રાનનીગમ ચાલ્યાં. ગરાસીએ પોતાની પ્યારીને કહ્યું તારી પાસેના ઘરેણાં આભૂષણ જે હોય તે મને આપ. રાણીએ તે દેવાની જરા આનાકાની બતાવી તેથી તેનો ચાર ગુસ્સે થઈ ક્રોધમાં તેને માર મારી સર્વ પડાવી લઈ એકલો અન્ય માઁ નાશી ગયો. મારથી પેલી રાણી અધમૂઠ થઈ ગઈ તેણે વિચાર્યું કે આ પેલા જે મુસાફરો આવે છે, તેની સાથે યુક્તિ કરી રહું, તોપછી દાવ આવે એમ ધારીને બને મુસાફરો (સલ્લસિંહને ચતુરચંદ) માર્ગે ચાલ્યા આવે છે. તેને કહ્યું હે ભાઈ તમે તમારે ઘેર મને ચાકરડી રાખશો.

હું કોણી જાત વખાની મારી દુઃખીત છું પેલાએ હા કહી
જેથી તેની સાથે તે ચાલવા લાગી.

પરોઢીઆમાં ભોળજી નૃપને ખજર થઇ કે રાણી કાઢ્યાર
કરી ચાલી ગઇ તેથી ચોતરફ લશકર મોકલ્યાં. હવે સત્યસિંહ,
ચતુરચંદને તેની સાથે જો ચાકરડી (રાણી) હતી તેઓએ
વ્રજનેરની ધર્મશાળામાં ઉતારો કર્યો. પેલી રાણીએ ગુપ્તરીતે
રાજાને કહેવરાવ્યું કે બે મુસાફરોએ મને ભોળવી મારી સાથે
ચાર કરી મને લઇ ગયા હતા. આજે તેઓ આ ધર્મશાળામાં
હત્યા છે હવે આપને જો મને છોડાવવી હાય તો લશકર
સહીત વહેલા પયારજો.

રાજા સાહેબને ખજર મળતાં સિપાઇને મોકલી તે ત્રણેને
ધર્મશાળામાંથી પકડાવ્યાં. પોતાની રાણીને રંગ મોહોલમાં
મોકલી પેલા બે પ્રવાશીઓને કહ્યું અરે? નીચને વ્યભિચારી
નરો મારા રંગ મહોલમાં ઘુસી મારી રાણીપર બદ નજર
કરી ભોળવી નાસી ગયા. તો તમને ધિક્કાર છે. તમે તેને
કેવી રીતે ભોળવી લઇ ગયા. તે સત્ય જાહેર કરો. નહિં તો આ તર
બારથી તમારૂં શીર છેદ કરવું મારા હાથમાં છે તે બંનેએ પોતાની
બનેલ હકીકત કહી સંભળાવી. રાજાએ તેના બોલવાપર વજન
નહિ રાખતાં ફરી તરવાર લઈ મારવા ધાયો. પણ પેહેલાં
બંને જાણ્યો તો સત્ય હકીકતજ કહી. ત્યારે કચેરી મંડળમાં
રાજાએ પૂછ્યું. આ ગુન્હેગારને શી રીતે શિક્ષા કરીએ કે
તેનો ગુન્હો સાખીત થાય. કેટલાકે કહ્યું કે નામદાર સાહેબ
તેનો ગુન્હો છોજ. માટે તેને ફાંશીની શિક્ષાએ પહોંચાડવો ઘટે

છે. તેવામાં એક વૃદ્ધ વણિક વખતચંદ બોલ્યો. નામદાર સરકાર ને સત્ય અસત્યની પરિક્ષા કરવી હોય તો આ બંનેને આપની રાણીજી; એ ત્રણેને એક લોહોડાના ધગધગતા સ્થંભ સાથે બાથ લેવરાવો. તેથી તરત સત્ય પારખું પરખાશે. તેનું વચન સાંભળી લોહનો મોટો સ્થંભ અતી ઉષ્ણ કરી પોતાની રાણીને તેડાવી ત્રણેને સૂચવ્યું કે હજી સત્ય વદીદ્યો; નહિ તર આ સ્થંભને અડતાં તમારું મૃત્યુ થશે એમ નકી બાંધે ત્યારે પેલા બંને પ્રવાશીઓએ નીચે મુજબ ઈશ્વર સ્તુતી કરી.

રાગ વણજરો

આ અરજી ઉરમાં ધારો, શંભુ કષ્ટથી સઘ ઉગારો. ટેક
 હો અનાથના પણુ નાથ, ઠરાવી સત્ય ગ્રહો અમ હાથ;
 સત્ય પરે દયા કરનારો—શંભુ કષ્ટથી સઘ ઉગારો. ૧
 સહ્યું સંકટ વનમાં અતિશે, તુજ કૃપાએ આવ્યા આ દિશે,
 કુડીઆળ તત્કાળ વિદારો. શંભુ ૦ ૨
 તમે સુરેદ્રને સાલ્ય કીધી, વિભિષણની શુદ્ધજ લીધી;
 હો આદિ અનાદિ દયાળો. શંભુ ૦ ૩
 અહીં સત્યપણુરે હમારું, તું ઠરાવ દીલ દયાળુ;
 અસત્ય ને કદી ન ઉગારો. શંભુ ૦ ૪
 છે દાસ આ ચરણે તમારે, તું કલંકથી શંભુ તારે;
 એવી અરજી ધ્યાનમાં ધારો. શંભુ ૦ ૫

એ પ્રમાણે સ્વાયંભૂની સ્તુતિ કરી બંને મિત્રોને બોળજી
 નૃપની રાણી એ ત્રણેએ કચેરી મંડળમાં પેહેલા લોહોડાના

ધગધગતા લાલચોળ સ્થંભને બાથ બીડી. પેલી રાણીએ બા-
થ બીડતાં પોકાર પાડ્યો. સ્થંભને ચોટી જઈ કાણુ વારમાં
મૃત્યુ પામી. પેલા મુસાફરોને અગ્નિની લેશ આંચ પણ
આવી નહિ. એ વખતે બોળજી રાજનું બોળપણું નાશી
ગયું, તેણે પેલા બંને મિત્રોને સત્ય ઠરાવી શીરપાવ આપી
વિદાય કર્યા. બાદ તેની રાણીની સ્મશાનમાં દગ્ધ ક્રિયા કરી
ધેર આવ્યા.

સત્યસિંહ, તથા ચતુરચંદ સત્ય ઠરી ધણેક દહાડે પોતાને
શેહેર આવ્યા. ત્યાં પિતાશ્રીને મળી હકીકત કહેતાં સર્વ સુખ
સાંતીમાં દિવસ કાઢવા લાગ્યા.

આ વાતપરથી સ્તમ્ભવાનું કે અસત્યી લંપટ સ્ત્રીઓ,
પુરૂષો જગમાં ધણા જણાય છે. તેનું અંતે પોગળ ખૂલ્લું
થતાં કેવી દશા પામે છે. તથા “સત્ય તરે; ને અસત્ય મરે”
એ વાક્યનો સંપૂર્ણ ભાવાર્થ હે સૂરજમલ ઠાકોર આ વાતથી
સિદ્ધ થાયછે,

સવૈયો છંદ

અસત્ય તજી જન સત્ય વદો, વળી સત્ય થકી સુખ સાંપડશે;
પડશે નહિ આપદ પડ વિષે, શત્રુ નહિ આવી તુને નડશે.
નડશે દુઃખ દીલ અસત્ય વિષે, કહું કર્મ તણું ધનતે ખડશે;
ખડશે ખરી વાત સદૈવ, ગ્રહો, શુભ સત્યથી કામજ સુધરશે.

(૩૫)

વાર્તા ૩ જી.

પતિવ્રતા સ્ત્રીની

કુંડળીઓ.

સત છોડે નહિ ખરી સતી, કદી થાય ઉતપાત;
સ્નેહ થકી આતા જનો, રસિક સુણો દ્રષ્ટાંત,
રસિક સુણો દ્રષ્ટાંત, પતિવ્રત પત્નિ કેવી;
પતિવ્રતા સત્ય તેહ, નહિ જેવી કે તેવી.

જગમાંહે જવલ્લે મળે, સુપત્નિ શુભ સંગેડે;
અતિ વિપત્તિ માંહી, ખરી સતી સત નહિ છોડે.

ઉજયનપૂરમાં ભોજ રાજ રાજ કરતો હતો. ત્યારે તે શેહેર
માં વેદોક્ત ધર્મ કર્મવાન ભાનુભટ નામે વિપ્ર વસતો હતો.
તેને લલિતભદ્રા નામે સત્યવાનને પવિત્ર મનની પત્નિ હતી કે
જે સતીઓમાં શિર છત્ર, ને અન્ય સ્ત્રીઓમાં પૂજવા યોગ્ય
હતી. પોતાના પતિ સિવાય (સ્વામી, ડંડી) અન્ય પુરૂષને કદી
પોતાનું મુખ અતલાવતી નહોતી.

છપો.

સતી તેહનું નામ, પતિ હુકમમાં વર્તે,
સતી તેહનું નામ, નિલ પતિ નામ સ્મરતે;
સતી તેહનું નામ; પતિ દુઃખી દુઃખણી થાવે;
સતી તેહનું નામ, ઘેર વિવેક અતાવે;

સતી તેહનું નામ છે, પતિ મુએ સત્ય સત ચડે.

ઉમીઆશંકર તે ખરી સતી, અવર સતી સહુ આખડે.

ઉપર પ્રમાણે સર્વ ગુણ્યુક્ત તે શુદ્ધ સતી હતી. એક દિવસ બાનુભટની હજમત કરવા સાડ તેને ત્યાં એક હજમ આવ્યો હતો. બાનુભટની હજમત કર્યા બાદ તેની સ્ત્રીના નખ પડદા બહાર લીધા. નખ નિહાળતાં આશ્ચર્ય પામ્યો કે આવા નખ રાજ દરબારની રાણીયોના પણ નહિ હશે. કે જે સૂર્ય સન્મુખ ધરતાં પીગળી જાય છે. એમ વખાણતો વખાણતો ત્યાંથી ચાલી તરત બોજ રાજની હજમત કરવા સાડ ગયો, હજમત કરતાં તે હજમે પેલી બાનુભટની પત્નિના નખ બોજરાજને બતાવી કહ્યું કે આ નખ સૂર્ય સન્મુખ ધરતાં પીગળી જાય છે. ત્યારે પોતે કેવી ખૂબસુરત હશે. મારા સમજવા મુજબ એવી કોઈ સ્ત્રી રાજ દરબારમાં પણ હશે નહિ. બોજરાજ નખ જોઈ ચકિત થયો. ને તે સ્ત્રીનું મુખ જોવા પોતાનું મન લલચાયું. તે વિશે તે હજમને પૂછતાં ઉત્તર મળ્યો કે એ પતિવ્રતા કહેવાય છે. માટે પોતાના પતિ સિવાય અન્ય મનુષ્યને કદી પોતાનું મુખ બતાવતી નથી. પણ જો તેને દ્વારે કોઈ સન્યાસી ભિક્ષા કરવા જાયતો ખૂલ્યા મુખ સહીત ભિક્ષા કરાવ્યા વિના રહેતી નથી. હજમનાં વચન સૂણતાં પોતે મસ્તકપરના સર્વ વાળ કઢાવી નખાવ્યા તથા દાઢીને મુછનું પણ મુંડન કરાવ્યું. વાળંદ વાળ લઈ પોતાને ઘેર ગયો. બોજરાજએ માથે ખડી મો લપેટો કરી, બગવાં વસ્ત્ર પેહેરી કરમાં ડાંડ કમંડળ ધારણ કરી સન્યાસીને વેષે બાનુભટના દ્વારમાં ભિક્ષાનો પોકાર પાડ્યો. બાનુભટની પત્નિ લલિતબદ્રાએ જોયું તો સન્યાસી દીઠા. તેથી તેની કંને જઈ દંડવત કરી પરશાળમાં આશનપર ખીરાજ-

ન કરી પોતે ઘરમાં ગઇ. તે વખતે બાનુભટ ચૌટામાં ગયા હતા. ચૌટામાંથી આંખા લઇ ઘેર આવ્યા. કારણ કે તે રત-આંખાની હતી. ઘેર સન્યાસી પધારેલા જોઇ એાં નમોઃ ના-રાયણુ કરી દંડ વૃત કર્યા. ને તેની પત્નિને પેલા આંખાનો રસ કાઢવાનું સૂચવી તથા સ્વામીને સારી રીતે બોજન કરાવવાનું કહી કામ પ્રસંગે પોતે ચૌટામાં ગયા.

બાનુભટની સ્ત્રી લલિતભદ્રા આમૃદ્ધળને ગોળી રસ કાઢવા લાગી. ત્યારે આમૃદ્ધળમાંથી રસનું એક ટીંપું નહિ પડતાં શીરોમણી સતી સર્વાંતર જાણનારી બોલી;—

શિખરિણી છંદ.

અરે આમૃદ્ધળ તુજ રતુસમે, રસ કેમ ચોરે,
શું હું સત ચક્રી, અથ સમયે આ શું બન્યુંરે;
મુજ સત કે સુકાવા, તૃપ બોજ આવ્યા અહીં,
નહિતો રસ નવ ચોરે, શુદ્ધ મને માનુંછુ હું સહી.

અરે આમૃદ્ધળ શું હું મારું પતિવૃતાપણુ ચૂકી કે બો-જરાજેંદ્ર મારું સત સૂકાવા આવ્યા કે મારા કયા પાપે તારામાંથી જરા પણ રસ નીકળતો નથી. લલિતભદ્રાનું એવું વાક્ય સુણી સન્યાસી [બોજરાજેંદ્ર] સમજ્યો કે અરે! ચતુર સ્ત્રી મારું કપટ જાણી ગઇ. તત્કાળ આસનનો ત્યાગ કરી આ-લવા લાગ્યો કે લલિતભદ્રાએ કહ્યું. હે બોજરાજેંદ્ર! મારું પ-તિવૃતપણું ભંગ કરવા આપ આવ્યા પણું મારું વૃત રાખ-નારે સર્વાંતરજ્ઞમી ઈશ્વર સમર્થ છે. આપ મારે ઘેર ભગવાં વચ્ચે પેહેરી સન્યાસી બની આવ્યા; તેથી મારા વૃતને કાંઈ

હરકત નથી. તેમ રાજા લેખે પિતા તુલ્યછો જેથી હવે મા-
રા હાથની ભિક્ષા કરતા નહો. જો ભિક્ષા કર્યા વિના જશે
તો મારા આપથી આપને કષ્ટ થશે. તેવું સૂચિ બોજરાજા
ચામ મૂખે પુનઃઆસનને પ્રાપ્ત થયા. બાદ લલિત બદ્રાએ
આમૃત્કળમાંથી રસ કાઢી ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારે ખુલા મુખની
સાથ ભિક્ષા કરાવી કહ્યું. હે રાજેન્દ્ર! આપ શુદ્ધસતીને કદી
છોડશો નહિ. તે સતીને નમન કરી ત્યાંથી બોજરાજેન્દ્ર પો-
તાના ખાનગી મેહેલમાં ગુપ્ત રીતે દાખલ થઈ પ્રધાનને
તેડાવી સર્વ ખીના જાહેર કીધી. સાથે કહ્યું જે મારે બ્યારે
મુછે, ડાઢીએ, ને મસ્તકે બાલ આવશે. ત્યારેજ હું કચેરીમાં
આવી શકીશ. માટે અમલદારો વિગરેને કહેવું કે રાજાજી
હાલ માંદા છે. ને સર્વ કામ તમે ચલાવજો. પ્રધાન સ-
લામ કરી કચેરીનું સર્વ કામ ચલાવવા લાગ્યો. આશરે માસ
એક થતાં બોજ રાજાને વાળમુછ પ્રાપ્ત થયા ત્યારે પ્રધાનને
તેડાવી કહ્યું. મારે આજે કચેરીમાં આવવું છે. માટે મોટી ધામ
ધુમ કરો. ચોરાશી, દક્ષિણ તથા કંગાલ જનોને દાંન આપી
રાજી કરો. હજુર હુકમ મુજબ પ્રધાને સર્વ કામ કર્યું. ને રા-
જાજી સુખી થતાં હર્ષનો પોકાર થયો, તથા કામ કામ ઉ-
ત્સવ થવા લાગ્યો. બોજરાજા કચેરીમાં પધાર્યા. તેથી ચારણ
બાટ, દશેરદિ, કવિ આદિ કવિત્વ કરી રાજાને રીઝવવા લા-
ગ્યા. એરીતે તે દિવસ મંગળીક ગણવામાં આવ્યો.

રાજા કરતાં ધણાક દિવસ થયા ત્યારે વધી બોજરાજાની
હજામત કરવા અગાધ આવેલો હજામ હજામત કરવા આવ્યો.

હળમત કરતાં બોલ્યો; હે પ્રજા પ્રતિપાળ, ધર્મે ધુરંધર, બોજ રાજેન્દ્ર, શેહેરમાં વાતો થાય છે કે બાનુભટની પત્નિ જે પોતાના પતિ મૃત્યુ પામતાં પછવાડે સત આવીને સતી આ-ય તોજ તેનું નામ શુદ્ધ સતી. નહિ તો ઉપરથી “અછી બ-ની પણ બીતરફીતો રામ બજો.” તે સતી થયા વિના તેને શુદ્ધ પતિવ્રતા પણ કહેવાય નહિ. બોજરાજાએ કહ્યું, ત્યારે તેનું એક વખત સતીપણું જોવું ખરું કે તે કેવી શુદ્ધ પતિવ્રતા છે. હળમે કહ્યું હાલમાં બાનુભટ ઘેર નથી. તો જે કોઈ કહે કે બાનુભટ ગુજરી ગયા તો પછવાડે તરત સત આવવાનું હશે તો આવશે. એમ કહી હળમ હળમત કરી તેને ઘેર ગયો. ને બોજરાજા બાનુભટના દ્વાર પાસે જઈ ઊભા ર-હી કહ્યું કે અરેરે ઈશ્વર! આજ સમાચાર મળ્યા કે બાનુ-ભટ ગામ ગએલ ત્યાં ગુજરી ગયા. અરે આ શું માઠો બનાવ. ઉજ્જયનપુરમાં તેના જેવા એક વેદાક્ત વિપ્ર હતા ન હિં. અરે આતો અકાળ મૃત્યુ, દૈવની ગતી ન્યારી છે. કાળ કાઢને મૂકતો નથી. હર હર હર.

ઘરમાં લલિતભદ્રાએ બાનુભટના મૃત્યુની ખબર સાંભળી અંતર ગત જોયું તો બાનુભટ સુખ મજામાં આનંદ યુક્ત બેઠા છે. બહાર આવી જુએ છે તો દ્વારમાં બોજરાજાને દીઠા. તેને પોતાની પાસે બોલાવી કહ્યું, માલવપતિ બોજ રાજેન્દ્ર, તમે બીજી વખત પણ મારું સતપણું લેવા આવ્યા. તો હું હાજર છું. આપે મારા પતિ મૃત્યુ પામ્યા એવા ખબર દીધા તેથી હવે હું સતી થાઉં છું એમ કહી અગર ચંદ્રની

એહ ખડકી સતી થવા તત્પર થઇ. ત્યાં વિચાર આવ્યો કે મારા પ્રાણનાથ આવતાં મને નહિ દેખતાં મૃત્યુ પામશે. માટે ધરની પછીતે “જીવતો નર બદ્ધા પામશે” એવું ચરણ લખી ભોજન ગ્રહમાં કંસાર ને ચોખા રાંધવા મૂકી અગ્નિ દેવીને કહ્યું કે હે માતૃશ્રી આ કંસાર ને ચોખાને તું ખાલીશ નહિ. હું આવું ત્યાં સુધી તું પણ નીચે પ્રદિપ્ત રહેજે. એમ કહી ચોકમાં આવી ઇશ્વર સ્તુતી કરી—

રાગ દીંડી.

પરમેશ લેશ વિનતિ આધારો,	ટેક
દીનદાસી કેરી ચૂક છે હજારો,	
સર્વ દોષ કોષ દૂર કરી ઉગારો.	પરમેશ૦
પ્રાણપતિનું અકાળ મૃત્યુ સૂણી,	
હોઊં શુદ્ધ તોરે સત ચડે નિગુણી;	
પાપ સહુ નિવાર, નાથ હે નિગુણી.	પરમેશ૦
સતી થાઉં પ્રીતિ ભાવથી હું આજે	
નૃપેન્દ્રભોજ તણાં કહેણનેરે કાજે	
સત્યકર સત્યાધિશ તું પ્રકાજે.	પરમેશ૦
પુનઃજન્મમાં તું કાન્તને મેળાવે,	
અવર પુરૂષ મારે બંધુ, બાપ કહાવે;	
નેક સતીની સ્તુતિ સ્મરણમાં લે ભાવે.	પરમેશ૦

સ્તુતિ કરી રહ્યા પછી સત આવ્યું ને જે અંખે જે અંખે પોકાર કરી ચિતામાં સતી થઇ ગઇ. ભોજરાજ અતી અદ્વસોષમાં પડ્યો કે હાય, હાય, શુદ્ધ સતીને મેં છેડી ને વળી આત્મ

હત્યાનું તથા અિહત્યાનું, એવાં બે મોટાં પાપ મારે શાર બેઠાં. હવે મારો આ ભવમાં ને પેલા ભવમાં ક્યાંય આરો નથી. એકદમ ખાનગી મહેલમાં જઈ પ્રધાનને તેડાવી હકીકત કહી પણ લીધું કે જ્યારે પૂનઃવખત લલિતભદ્રા મળે તોજ રાજનું સર્વ સુખ ભોગવવું. ન મળે તો આને આ મેહેલમાં મારો દેહ ત્યાગ કરવો. એમ નકી કરી એ સ્થળમાં લલિતભદ્રા સતીની માળાનો જપ જપવા લાગ્યા.

થોડારોજમાં ભાનુભટ ઘેર આવીને જુએ તો ચોકમાં રાખતો મોટો જંગ, ને ઘરમાં પોતાની ત્રિયા મળે નહિ તેથી પોકાર પાડવા લાગ્યો. ને દીવાનો બની ગયો. ઘરમાં જુએ ને વગી બહાર જુએ. એમ કરતાં રક્ષા પાસે જઈ રદન કરવા માંડ્યું.

લલિત.

અરર પ્રાણુ પ્રી તું ક્યાં ગઈ, રખડતો મુક્યો ક્યાં જતી રહી;
અરર દુઃખ તે થું વડું કર્યું, દહન દીલ તો તેં પ્રિયા કર્યું.
પ્રિય તુજને ક્યાં થકી મળું, પ્રિય પ્રિય હું શબ્દ ઉચર;
પરમ ધશરે સાબ તો કરો, દીન બ્રહ્મની સ્તુતિ દીલ ધરો,

છેવટ ઘરમાં જતાં પછિતે “જીવતો નર ભદ્રા પામશે” એવું લખેલું હતું તે પાઠે કરી આવરો બની દેશે દેશ ફરવા મંડ્યો. ભાનુભટની પત્નિ જે લલિતભદ્રા સતી થઈ કાશીપૂરીમાં કાશીરામ નામના વિપ્રને ત્યાં પુત્રી અવતરી. એ પુત્રીના જન્મથી કાશીરામની સમૃદ્ધિ તથા સુખ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યું.

જ્યારે તે પુત્રી ઉમર લાયક પરણવા યોગ્ય થઈ ત્યારે

કાશીરામે તેને કહ્યું. હે પુત્રી ! હવે તારે કાળે યોગ્ય કંથ શોધશું. પુત્રીએ કહ્યું, પિતાશ્રી હું મારો કંથ મારી મેજે શોધી કાઢીશ. તમારે કંઈપણ મેહેનત કરવી નહિં આપ. એક દિવસ તે નેં તેની મા ગંગાતટે જળ ભરવા ગએલ સાં પેહ્લે-લો બાતુભટ વિપ્ર “જીવતો નર ભદ્રા પામશે” એમ વખતો વખત વદતો ફરે છે. સારે કાશીરામની પૂત્રીએ તેને પકડયો. ને તેની માને કહ્યું. હે માતૃશ્રી મારે આ વર સાથે પરણવું છે. તેની માએ આના કાની કરી પણ તેની પુત્રીએ જ્યારે જન્મ ન છોડી સારે તે વિપ્રને ઘેર તેડી ગયાં. પુત્રીએ કાશીરામને કહ્યું હે પિતાશ્રી મારે આ વર પરણવો છે. તેના પિતાએ કહ્યું. ખેટા એ ગાંડા જેવો વર પરણાય? પૂત્રીએ કહ્યું, એ મારો પેલા ભવનો પતિ છે તેની નિશાની તરીકે જુઓ તે બોલેછે.

છપો.

ખારી તું થઇ વિમુખ, મુજ થકી હે નારી;

ખારી તું થઇ વિમુખ, મુને મૂકી ગઇ મારી;

ખારી તું થઇ વિમુખ, સતી થઇ વેગે ચાલી.

ખારી તું થઇ વિમુખ, પતિ પછવાડે મેલી;

દીલમાં દુઃખ કરવા મુને, રખડતો રાખ્યો વન વિષે;

જેવટ લખીઈ એટલું, જીવતો નર ભદ્રા પામશે.

એવું સૂણી પૂણું ખાત્રીથી કાશીરામે તેની પૂત્રીને બાતુ ભટ સાથે પરણાવી તેને ઘેર મોકલ્યાં. બાતુભટ પુનઃવખત પરણી આવે છે એ ખબર બોજરાજને પડવાથી એકાંત સ્થગમાંથી બહાર નીકળી પગે ચાલીને અધ કાશ લલિત

બદ્રા સામે ગયો. તેના ચરણમાં પડી બોલ્યો હે માતૃશ્રી,
જગતપાવની. અધમ ઉધારની શીરોમણી સતી? મેં તને
ધણું દુઃખ દીધું છે, તને મરાવી નાંખી સ્ત્રી હલ્લાનું મોઢું
પાપ મારે શીર બેઠું છે. તેથી હે દયાળુ માતા ક્ષમા કરી
અપરાધ દુર કરજે. હું તારો શેવક બૂલુંજ. પણ માતૃશ્રીએ મ-
હેર કરી પુત્રપર કૃષ્ણા રાખવી જોઈએ. લલિતભદ્રાએ કહ્યું
ધર્મ ધુરંધર માલવપતિ, એમાં તમારો કાંઈ દોષ નથીજ.
જનવુંતું ને થયું. તે કાંઈ મિથ્યા થાય નહિ માટે હવે સૌમ્ય
કરવો તજીદો. ત્યાંથી ચાલી રાજ્યએ શહેરમાં સામૈયા સાથ
ધામધુમથી પોતાને ઘેર પધરાવ્યાં. ત્યાં ભોજન કરાવી ચરણ-
માં પડી મારી માગી તેને ઘેર વિદાય કર્યા. લલિતભદ્રા ઘેર
આવી જીએ છે તો કંસાર હજી ઉતો ને ચઢી રહ્યા છે. ચોખા
પણ તેનીજ પેઠે. ચુલામાં અગ્નિદેવી પ્રદિપ્ત છે. તેને પ્રણામ
કરી હાસ્ય વિનોદની વાતો કરી નિરાંતમાં દિવસ નિર્ગમવા
લાગ્યા.

રાગ કલ્યાણ.

સ્વદેશની સ્ત્રીઓ, આ ધ્યાનમાં ધરો;

લલિતભદ્રા કેરું વૃત, સર્વ આચરો. ૧૬.

શુદ્ધ પત્નિ એ હતી પતિવૃત, પાળ્યું કેવું વૃત;

તેવું પાળો તમે સર્વદા. નીશ્ચ યર્થ સુમત. ૨૫.

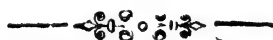
આ સંસારનું સૂખ ભોગવજો, કરી સ્વામિ સેવાય.

પતિવૃતાનો ધર્મ ગ્રહીને, વરતો તમે સદાય. ૨૬.

સ્વામિ સમજો પ્રભુ તમારો, સર્વ થકી એ શ્રેષ્ઠ;

(૪૪)

શુદ્ધ શેવાથી ટળશે પાપો, જેહ હોયછે નેજી. સ્વ.
સુખોધ સુણી વરતો સરવે, એ ઉરમાંછે આશ;
હમીઆશંકર, ઈશ્વર તમપર, યશે અતી હુલાશ.

વાર્તા ૪ થી.

ધીરસિહના ધૈર્યની.

દાહરો.

દુઃખ રૂપી દુનીઆ વિષે, નાવ ધૈર્ય સુખ શાંત;
તારનાર વિપત્તિ થકી, બડી ધીરજ બડી આત.

છત્રપૂર નામનું સુંદર ને વિશાળ શહેર હતું. ત્યાં ધિ-
રસિંહ નામનો રાણો રાજ્ય કરતો હતો. તે અતુર, શૂરો,
યુજીવંત ને જેનામાં ધૈર્યરૂપી બડો સદગૂણ પ્રકાશ કરતો હતો.
એવો ધૈર્યવાન નૃપતિ એક નિતીની રાહથી પોતાના મુલકમાં
રાજ કરતો હતો. તેને એક સુખદ સ્વરૂપવંત પત્નિ હતી. જેનું
નામ સુભદ્રા હતું. તેના પણુ સર્વ ગુણો ઉત્તમ પ્રકારના હતા.

તે વખતે દિલ્હીની ગાદીએ મહમદગાંડો નામનો પાદશાહ
રાજ્ય કરતો હતો. તે કૂર, લોભી ને જૂઠામી હતો. કહેવત છે
કે **યથા નામ તથા ગુણ**. એ પ્રમાણે તેના નામ મુજબ
સધળા ગુણ ગાંડાઈના ખડગની ધાર જેવા હતા. તેણે રજપૂત
રાજ્યોપર એટલો સખ્ત કર નખ્યો હતો કે તે પાંચ વરસે
પણ પૂરો ન પાડી શકાય. એટલો એક વર્ષમાં લેતો.

એકસમે પરમેશ્વરની અવકૃપાથી ધીરસિંહના કમન-
શીએ દેશમાં પૂરો વરસાદ વરસ્યો નહિં. જેથી કંઈ ઉપજ નહિ
આવતાં ધીરસિંહરણો મહમુદ પાદશાહની પૂરી ખંડણી ભ-
રી શક્યો નહિં. તે કારણે

પાદશાહના સખ્ત હુકમથી પાદશાહી લશ્કરે છત્ર-
પૂરને ઘેર્યું. ધીરસિંહ તે વખતે ઘણાંક જોસથી લડ્યો પણ
અંતે તેનું કાંઈ નહિ વળતાં છત્રપૂરમાં પાદશાહી લશ્કર આવી
ધીરસિંહને તથા તેની સ્ત્રી સૂભદ્રાને પકડી દિલ્લીમાં પાદશાહ
કને હાજર કર્યાં,

દિલ્લીશાહે પૂછ્યું અરે કમ જાત ધિરા ? તુંમે હમકી
ખંડની પૂરી નહિ ભરી ને લશ્કર સાંમે લડતે ધાયો. અરે
આ તારી કેવી કમજખતી ? કે આ મહાન પાદશાહનો તેરે
દીલકું લેશ ડર પણ ન લાગ્યો. માટે જા હું તને કારાગ્રહમાં
નાંખુછું. પાદશાહનાં એવાં ક્રોધ વચન સૂણી ધીરસિંહના મનમાં
શૂર ઉભરાઇ આવ્યું. ને બોલ્યો કે અરે આ કેવી વિપત્તિ !
અરે મલેચ્છના હસ્તમાં ! અરે મારી અસી તમે આ કટુવેરીને
મારવા કેમ ધાતાં નથી. અરે મારાં સર્વ શસ્ત્રો ! આ વખતે
તમે મારાથી વિયોગ કેમ કર્યો. અરે મારી ખંતે ભૂજ ?
તુમ તુચ્છ-તરકડાપર કેમ તૂટી પડતી નથી. અરે મારાં શૂર
વીર નેત્રો ! આ વખતે તમારામાંથી શૂરાતન ક્યાં જતું રહ્યું.
અરે જીવ માથે તુચ્છ-તરકડા કાળો કેર છે તે સાંખવાને કેમ
તત્પર રહે છે. અરે ! ધરતી મૈયા ! આ શૂરા રજપૂતે ઘણા-
ક દિવસ આનંદમાં ગુળથી તેને આજ કેદની સજ્યા ? અરે !

પૃથ્વી રસાતાળ કેમ જાતી નથી ! પૃથ્વી મા હવે મને મારગ આપો. પણ હવે હું શું કરું. આ વખતે સર્વોત્તમ પરિબળ તરકડાનું છે. તે સિંહ કને અળાનું શું ચાલવાનું. કંઈ નહિ. માટે આપણે ધીરજ ધરવી. ધીરજ એ મોટી વાત છે.

દોહરો

દુઃખસેં ડર નવ મરદ જન, પડતી ચડતી હોય;

એક કાળ દુઃખ દીલ દહે. અન્ય કાળ સુખ થાય.

માટે ધીરજ ધરવી. ચાલ મન હવે કાળાગ્રહને આધિ-
ન થા. તે ચાલ્યો કે પછવાડે સિપાઈઓએ તેને કાળાગ્રહમાં
પૂરી આગળ એક એકી રાખી.

મહમુદ પાદશાહે જ્યારે સુભદ્રાનું સ્વરૂપ જોયું કે તે
ચકિત થઈ. તેપર અથાગ મોહિત થઈ બોલ્યો ખ્યા-
રી ! તારા પતિકું જેલમાં નાંખ્યા. અખ તુમ મારી સાથે
મોજ શોખ કરી સુખ ચેનથી ચાલ. તુજકું મારી સખ બેગ-
મમાં બડી બેમમ કરના ચર્ષતા હું. જા તને વચન આપૂછું.
આવાં કઠોર રૂપી વચન સાંભળતાં સુભદ્રા ક્રોધ યુક્ત બોલી.
અરે અલ્યા સુર દૈલ ! હું તારી કને કદી આવવાની નથી.

અરે ! કમળખત પાદશાહ જો તું મ સુજકું સતાવે.
સો હુમ તુજકું હાલ બેહાલ કરંગા. અચ્છા યાદ રખના એ-
વાં ક્રોધ વેણુ સૂણી પાદશાહ નાગી તરવાર કાઢી બોલ્યો અ-
રે દુષ્ટ સુભદ્રા ! તુમ ક્યા બડખડ કરતી હો. હમેરા હુકમ
નહિ માનોતો આ તલવારથી તમારા જાન જાવગા. એવાં વ-
ચન સૂણી સુભદ્રા સમજી કે પાદશાહ પાસે મારું લેશ પણ

બળ ચાલશે નહિ.

મનહર છંદ.

જગત નિયંતાએ, આ જગત રચ્યું છે તેમાં;

સર્વ કાળ સુખ કંઈ કોને ન કદી મળે.

મહાન સમુદ્ર વિષે, નાવ જેમ ભાગ્યું તેમ;

સંસાર સમુદ્રમાં એ, દુઃખ એ આવી બળે.

પરાક્રમી રામચંદ્ર તણી રાણી સીતાજીને;

રાવણે અથાગ દુઃખ દીધું તે સહ્યું ખરે.

ભાગ્યમાં બલું કે ખુરં, જેવું હોય ભોગવવું;

લેખ વિધાતરી તણા ટાળ્યા કદી ન ટળે.

અરે ! સીતાજી જેવી શીરોમણી સ્ત્રી ! તથા જેના પતી ત્રીલોકનાથ કે જેને વશ બધું જગત ! એવા રામચંદ્રજીએ પણ વનમાં સંકટ વેઠ્યું. તો આપણે માનવ માત્ર શી વિસાતમાં. માટે ધીર ધરવી. ને કંઈ યુક્તિ પ્રયુક્તિથી પાદશાહને ભોળવવો. એમ વિચારી પાદશાહને કહ્યું હે દીલીપતિ ! હું આપના રંગ મહોલમાં રહેવા ખુશીછું પણ અમારી રજપૂતની ખેટીઓ જે પાદશાહને ત્યાં જાય તો તે પેહેલાં એક માસ તેને શેહર બહાર વૃત કરવાતું કહ્યુંછે. માટે હે નામદાર સાહેબ. એક માસનીહું રકસત ચાહતી હું. પાદશાહે હા કહી ને તેને દુર એક મહોલ કહાડી આપ્યો તેમાં તે રહી. હવે દિલીશાહ પ્રતિદિન શુભદ્રાદેવીનું રટણ કરે છે ને પોતાના મનને ઉત્કંઠા છે કે. એક માસ કાલ જતો રહેશે બાદ તેની જોડે ખ્યાર કરીશું. એમ કરતાં કરતાં એક માસ પૂરો થયો કે પાદશાહે સુભદ્રાને કહેણુ

મોકલ્યું કે પાદશાહ તુમકુ તેડવાનો ધરાદો રાખતા હે. માટે તયાર રહેજો. સિપાઈને મુખેથી એવાં વચન સાંભળી મુઠ્ઠા ખાઈ રૂદ્ધ કરવા લાગી.

લલિત છંદ.

અરર ઈશ્વરા, કેર શું થયો, રજપૂતો પરે જુલ્મતો વહો.
શુરવિર જે ક્ષત્રી જાતરે, અરર આજ એ મલેચ્છ હાથરે;
પ્રિતમ માહરો જેઠમાં પડ્યો, અરર શોકનો નીધિ ઉઝ્યો.
જુલ્મી રાજમાં જુલ્મ થાયછે, દહન દીત્ત હમેશ થાય છે.
જુલ્મ સિંહના હાથમાં જવું, સહસ્ત્ર સાઈંધું મરવુંરે બલું;
અરર આજ આ આમ તૂટ્યો, દુઃખનો વળી મેહ વરશિયો.
જનમ અન્યતાં પાપ શું નડ્યાં, અળળ જાતને આવીરે પડ્યાં.
કષ્ટથી સદા મૂકત તો કરો, અળળ જાતની દીત્ત દયા ધરો.

અરે આમ વિલાપ કરવાથી રું શાર્યક થશે. પાદશાહ હમણાં આવી પૂગશે. માટે કંઈ યુક્તિ કરતો છૂટું. એમ ધારી સિપાઈને કહ્યું કે પાદશાહકું કેના કે એક રથ હાલ આપો મારે શીવાલયે દર્શન કરવા જવું છે. માટે વળતી આવું ત્યારે આપ પધારજો. સિપાઈએ જઈને કહ્યું. કે રથ તૈયાર કરી સાથે બે સિપાઈઓને મોકલ્યા. સુભદ્રા રથમાં બેશી શેહેરથી એક મૈલ શીવને ડેરે દર્શન કરવા ગઈ; (રથમાંથી ઉતરી મહાદેવનાં દર્શન કરતાં બોલે છે.)

રાગ આસાગોડી

રમરણુ ચિ-તે એક ધરિએ,
મહાદેવતણું રમરણુ ચિતેએક ધરિએ—ટેક

જગત કૃપાળું, દીલના દયાળું,
 નિત નિત પ્રેમે પ્રણુમીએ. મહાદેવતણું—
 વિશ્વનાથ છો વિશ્વકર્તા,
 તમ કૃપાવિણુ ઠામ ન ઠરીએ. મ૦
 ક્ષત્રિ પુત્રિ મલેચ્છને હાથે,
 ધિઃક ધિઃક વાત ઉચરિએ. મ૦
 અબળા જાતિ અતી વિપત્તિમાં,,
 દીનદાસીની સંભાળ લઇએ. મ૦
 કબૂત નબૂત કરો કૃપાસિંધુ,
 વિનતિ આ લક્ષમાં ધરીએ. મ૦

હર હર શંકરા! આ મહાકબૂતને સમયે હું તને શરણાંગત છું
 આ કબૂત પાદશાહ મારું પતિવૃતાપણું, ભંગ કરવા ટાંપી
 રહ્યો છે. ને મને મારવા જરાપણુ ઢીલ નથી. માટે હે શં-
 કરા મારું રક્ષણુ કરા રક્ષણુ કર. એવા પોકારથી તે ડેરા
 માંથી શબ્દ થયો કે “ધીર ધર, ધીર ધર, ધીરજવાળ બડી
 હે તું એ પાદશાહનો ડર રાખ્યા વિના અહીંથી અરણ્યમાં
 ચાલી જા હું અન્ય મનુષ્યોને નિદ્રાવશંકરી દેઉંછું” એવા શબ્દ
 સૂણી શંકરની સ્તુતિ કરી એકદમ એકલી અરણ્ય તરફ ર-
 વાના થઈ ગઇ. થોડોવારે માણસો જાગીને જુએ તો સુબદ્રા
 મળે નહિં. તેથી એકદમ પાદશાહને જાહેર કીધું. પાદશાહે
 ચોતરફ લશકર મોકલ્યું પણ ક્યાંઈ પતો ન મળતાં પાછું
 આવ્યું. તેથી પાદશાહ નિરાશ થઇ શોકાતુર થઇ ગયો,

મહામદગાંડા પાદશાહના વખતમાં એક શીતરખાં નામનો પાદશાહનો ખજાનચી હતો. પાદશાહનો તેપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. તેથી તીજેરીનું તમામ કામ તેના કબજામાં સોંપ્યું હતું. પાદશાહી તીજેરીમાં એક “પાદશાહી હીરો” કે જેની કિંમત એક કરોડથી પણ વધારે હતી. તે પાદશાહના તાજમાં હરવખત તેજ કરતો હતો, હાલમાં તે ખાસ કારણથી પાદશાહે ખજાનામાં મૂકાવ્યો હતો. હવે તે હીરો જેઈ શીતુરખાનું મન લલચાવ્યું. તે ગુપ્ત પેરવીથી છુપાવવા પ્રયત્ન કર્યો. ધિરસિંહ જે જેલમાં હતો ત્યાં શીતુરખાં એક રાત્રે આવી કંઈ યુક્તિથી તે જેલના ગોખલામાં હીરો સંધરી પોતાને ઘેર ગયો. તેનું મૂળ કારણ એ હતું કે જે પાદશાહ હાલ હીરો માગે તો કંઈ યુક્તિથી પેસો ધિરસિંહ પાદશાહ લઈ ગયો તેમ સાબીત કરી આપવું. જેથી લુચ્ચા ધિરસિંહ રાણાના બે હાલ થાય. કદી પાદશાહ જે બે વરસ તે હીરો ન માગે તો સદરહુ હીરો લઈ ખીજા દેશમાં હું જતો રહીશ.

ધિરસિંહ પાદશાહ કારાગરને આધિન થયો સારથી તેને માથે દુઃખનો મેહ વરસ્યા કરતો હતો. તેણે ધાર્યું કે અરે ઇશ્વર! આ પરાધિનપણાથી મુક્ત કર. નહિ તો સત્વર મૃત્યુ આપ. આ કારાગરમાંથી છુટવાનો એકે આશો નથી. તેમ લુચ્ચ તરકડાને શાની દયા આવે કે મને વિપત્તિમાંથી મુક્ત કરે. મારી પ્રાણપ્રિયાની વસ્ત્રે મેં જાણી, તે ખીચારી જંગલમાં એક લડી પોકાર કરતી ચાલી જતી હશે. અરે દૈવ હવે મને આ માંથી મુક્ત કર. મુક્ત કર. લુચ્ચ પાદશાહને રહુમીઅત

હોય નહિં એમ વિચારી દુઃખના આવેશમાં ત્યાંથી નાશવા કાળે કાંઈ યુક્તિ કરી.

એક દિવસ મહમદ બાદશાહે ખજનામાંથી તેના તાજમાં મુકવા સાર હીરો મંગાવ્યો. શીતુરખાંએ બાદશાહ પાસે જઈ અરજ ગુન્ગરી કે જનાહ પનાહ; આપના ખજનેમેં બાદશાહી હીરો છે નહિં. આપે દીધેલ તે મેં ત્યાં મુક્યો હતો. પણ આજે જોતાં ખજનામાં કોઈ તસ્કરે ચોરી કરેલી જણાયે છે. હવે આપ મને જીવાડો, યા મારો. હું કોઈ દીન અસલ્ય વદી અવિશ્વાસ પાલ થયો નથી. માટે આજ પણ અસલ્ય કેમ વદું. હવે આપે મને જે શિક્ષા ફરમાવવી ઘટે તે ઉકાવવા તત્પર છું. મહમદ બાદશાહને તેના પર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો જેથી તેને કંઈ નહિ કહેતાં ચોરેલ તસ્કરની શોધ કરવા સાર માણસો મોકલ્યાં. સાયંકાળને સમયે ધિરસિંહ રાણો દુઃખાવેશમાં કારાગ્રહમાંથી એકદમ નાઠો. તેને નાસતાં એક સિપાઈએ દીઠો, તેથી પકડી બાદશાહકને હાજર કર્યો. બાદશાહે તેને તસ્કર ગણી કારાગ્રહમાં તપાસ કરવા શીતુરખાંને મોકલ્યો. શીતુરખાંએ કારાગ્રહ જોયો તો જ્યાં તેણે બાદશાહી હીરો મુકેલો તે હાથ આવ્યો. તે લઈ ધિરસિંહ પાસે જઈ ગુપ્ત રીતે તેના કપડાના ગુંઝામાં નાંખી બાદશાહ કને બોલ્યો. નામદાર સાહેબ કારાગ્રહમાં કંઈ નથી. તેથી બાદશાહે તેનાં કપડાં વિખરેતો ઝાડો લેતાં અંગરખાના ગુંઝામાંથી હીરો નીકળ્યો. જેથી ક્રોધ કરી તેને મારવા સાર ગામે બહાર ચાર ચંડાળ સાથે રવાના કર્યો. ચંડાળ લોકોએ ગામ બહાર જઈ ધિરસિંહ

બાદશાહને મેદાનમાં ઉભો રાખી દુરથી તલવારના ત્રણ ધા કર્યા. તે ત્રણે ધા ધિરસિંહના માથા ઉપર થઈ નિચે પડ્યા. તેથી ચંડાળોએ વિચાર કર્યો કે આ કોઈ અમલકારી ને મહાત્મા સત્ય પુરૂષ જણાય છે. નહિ તો ત્રણે ધા કદી ખાલી જાય નહિ. એમ વિચારી તેને બચાવી રવાના કરી પોતે શહેરમાં બાદશાહ કને જઈ બોલ્યા કે અમે મારી આવ્યા. ૩૬-સત લઈ સા સૌને ઘેર ગયા.

સુમદ્રા જે ધિરસિંહની સ્ત્રી તે જંગલમાંથી ચાલી એક નાના ગામડામાં કુંભારણને ઘેર ચાકરડી રહી. ને પીયુ, પીયુ, ઝંખના કરતી બેઠી. ધિરસિંહ મૃત્યુમાંથી બચી ચાલતાં ચાલતાં તેપણ જ્યાં તેની સ્ત્રી હતી ત્યાં ગયો ને બનવા યોગે બંને શુદ્ધ દંપતિનો મેળાપ થયો. માટે ઈશ્વરનો સંપૂર્ણ ઉપકાર માની ત્યાંથી ચાલી છત્રપૂર પોતાની રાજગાદીએ આવી પહોંચ્યાં, ત્યાંના લોકોએ બડી ધામધુમથી રાજ પદ્મી આપી. બાદ રાજ રાણી હરનીશ સૂખમાં દિવસ નિર્ગમવા લાગ્યા. તે રાણાનો કટો વેરી મહમુદ બાદશાહ પણ મરણ પામ્યો. જેથી તેની તરફનું મોટું કસ્ટ મટયું. સમગ્ર ઈશ્વરનો ઉપકાર માન્યો.

ઉપજાતી.

જુઓ ધિરસિંહે ખરું ધૈર્ય આણ્યું.

સુમદ્રા તણુ ધૈર્ય આમાં વખાણ્યું;

જનો કષ્ટતાથી કદાપિ નહારો;

ધરો ધૈર્યતા સુખ થાયે હજારો

(૫૩)

વાર્તા ૫ મી.

કુભાર્યા કષ્ટની

ઊપજાતિ

કુભાર્યા કર્મની કષ્ટ કહાણી, કુકર્મી, કૃતની હરેરાજ હાળી;
કુકર્મથી કલેશમાં એ રૂઢાની, શ્રાતા જનો સાંભળો હર્ષ આણી.

બલીપૂર નામના નગરમાં પૂરવે જગતશાહ નામનો વ-
ણિક વસતો હતો. ઇશ્વર પ્રતાપે તેને ચાર પુત્ર પરાક્રમી
હતા. તેમાં વરો વિજયચંદ, ભૂપતચંદ, ગોકુળ, ને છોટો લ-
ક્ષ્મિચંદ, એ ચારે પુત્રોને સારી રીતે પરણાવ્યા હતા. વિ-
જયચંદની સ્ત્રીનું નામ મણી, ભૂપતચંદનીનું છબ્બલ, ગોકુળ-
ની રતત, ને લક્ષ્મિચંદની સ્ત્રીનું નામ ઉજમ હતું. તે ચારે
સ્ત્રીઓ ઉંચ દૂળની હતી તેથી જગતશાહે જાણ્યું કે ધરનો
કાર વેહેવાર સારી રીતે ચાલી ચાખરની વૃદ્ધિ થશે. પણ
આતો તેથી ઉન્નતું થયું. ચારે સ્ત્રીઓના પગલાં ધરમાં થ-
વાથી કુસંપ ને કજીઆનું કડતું ખીજ રોપાયું.

છપો.

નફટ નારના પાય. શેઠના ધરમાં પેઠા;
સર્વ તરફથી શેઠ, માન મરતબમાં હેઠા.
નફટ નારના પાય, ખીજ કજીઆનું ઉગ્યું;
કરેલ કિર્તી અધિક, અપજશનું વાગ્યું ડુંડું.
રિદ્ધિ સિદ્ધિ થઇ ચાલતી, સુખ ટળ્યું સંતાપનું;
સંતાપ સર્વ વાતે થયો, દિન દિન અધિકા દોષનું.

(૫૪)

જગતશાહ શોકમાં આહ! મારે ચારે પુત્ર પરાક્રમી ને
સારા છે, તેમને સાર મેં ઉંચ કુળની કન્યાઓ જોઇ લગ્ન
કર્યાં પણ આતો ચારે ચાંડાળી નીપજી. મારી ફરેલ કિર્તીને
અપજ્જશ લગાડે એવી ને ધરના છિદ્રને ઉઘાડનારી ને કુળને
એળ લગાડનારી સ્ત્રીઓના ઘરમાં પગલાં થવાથી મારે ઉત્તરું
દુઃખ આવી પડયું. જગતશાહે ચારે વહુઓને શીખામણ દી-
ધી કે. —

છપો.

વહુઓ શુભો વાત, લાભ તમને સારો છે;
લડતું રડતું નહિ, રીસ કદી ન કરોરે.
વહુઓ સુભો વાત, સર્વ ઘર આજ તમારાં;
તમ વિણ મારે અધિક, કેંઈ નથીરે પ્યારો.
કંકાસ તજીને કામની, હરનીશ હર્ષ માંહે ફરો;
હળી મળીને સહુ રહી, કામજ રૂડાં આદરો.

ઉપર પ્રમાણે શેઠ વારંવાર સુબોધ આપે પણ એતો
“ પથરપર પાણી” તેની માફક જગતશાહનો બોધ નહિ સ્વાગતમાં
ઉત્તરી વાઘેણની પેઠે ક્રોધયુક્ત કેહેતી કે પિટયા ખુટ્ટા, હવે છાનો
માનો ધરને ખૂણે પડ્યો રેને; પિટયાને મોત પણ આવતું નથી
કે પિટયો આડો આવતો મટે. એવા એવા કુકર્મી શખ્દો બોલી
હરનીશ શેઠને સંતાપતી હતી. શેઠ પુત્રાને કેહેતો કે ભાઈઓ,
તમારી વહુવાને કંઈ વારો, એથી તો આડો આંક. એતો મને
ગમે તેમ બોલી ગાળો ભાંડેછે. નિચી ચારે ચંડાળો આપણાં
દુરભાગ્યે આપણાજ ઘરમાં આવી. અરે! ઇશ્વર, તેં મરવા

સમે આ મોઢું કદ મારે માથે ક્યાંથી મૂકયું. અરે હવે કાંતો
મારો કાળ નજીક લાવ કે આ કુમાર્યાના કડુ વેણથી હું છૂટું.
એમ હરનીશ સૌચમાં ને સૌચમાં માંદો પડ્યો. મરવા સમે
ચારે પુત્રોને ઘોલાવી સૌને જુદા જુદા હિસ્સા સોંપી જુદા
કર્યા. કારણ ભેગા રહેવાથી ચારે કુમાર્યાઓ વાત વાતમાં લ-
હી પડતી. થોડા રોજ બાદ શેઠ મરણ પામ્યો. ચારે પુત્રો
પિતાને અગ્નિદાહ દહ ઘેર આની સહુ જુદા રહેવા લાગ્યા.

પેલી ચારે કુમાર્યા નિચે બતાવ્યા મુજબ વર્તવા લાગી.

છપો

કુચ્ચડ રંડાની ફોજ. રોજ પો'ર દિને ઉઠે;

કુચ્ચડ રંડાની ફોજ, પ્રથમ બાલકને રૂઠે.

કુચ્ચડ રંડાની ફોજ, કામ કરવા નવ કોડે.

કુચ્ચડ રંડાની ફોજ. આમથી આમજ દોડે.

ફોજ કુચ્ચડ રંડા તણી, લડતી ચાલે લાકડે

હમીઆશંકર કુમાર્યા, કંથ સાથે પણ આખડે. ૧

કુચ્ચડ રંડાની ફોજ, સ્વચ્છ ઘરને નવ રાખે,

કુચ્ચડ રંડાની ફોજ, કલેશ કરતાં નવ લાજે;

કુચ્ચડ રંડાની ફોજ, ભોજન ન કરે ટાણે.

કુચ્ચડ રંડાની ફોજ, પરાયા સાથે માણે.

રંડા જગ મચાવીને, દેશ પર સાથે કરે,

હમીઆશંકર ત્રિઃક કુચ્ચડને, શ્વાન જેની ગણવી ખરે. ૨

નગણિ નારી ધિઃક, ધિઃક તેની બુદ્ધિને;

નગણિ નારી ધિઃક, ધિઃક તેનીરે શીખને;

(૫૬)

નગણિ નારી ધિઃક, ધિઃક સ્વરૂપજ તેતું;

નગણિ નારી ધિઃક, ધિઃકછે ભોજન એતું.

નગણિ નારીને ધિઃક છે. સર્વ વાતે સાચું કહું,

ઉમીઆશંકર નગણી તણો, ભેદ કદી હું નવ લહું, ૩

એ રીતે ચારે ચાંડાળી સ્ત્રીઓ પોતાના ધણીને સંતાપે
પરાયા સાથે લડે, ને ઘરમાં કોઈ દિન સુખે રહેજ નહિ.
પતિ પરદેશ જઈ આવ્યા હોય તો તેને શાંત નહિ કરતાં
પિટયા મારા સારું શું શું લાવ્યો. એમ વારંવાર કહી ધણીને
અકળામણુ આપે. તેના સારૂ ભોજન પણ નહિં રાંધતાં વ-
ખતે ઉપવાસ કરાવે. ને દુઃખી દુઃખી કરી દાવાનળ સળગાવે;
કદી જો પોતે મંગાવેલી વસ્તુ લાવ્યો નહિ હોય તો રડી
કુડીને દ્વેષ ભાવથી હર્ષ વૃક્ષને હણી દિલગીરી કરાવે.
પોતાની ભોજન કે નણુંદે સારૂ કપડું પેહેયું હોય તો ધણીને
ધમકાવી તેવું કપડું લીધાજ શીવાય કંકાસ કદી મૂકેજ નહીં.

એવીરીતે તે ચારે સ્ત્રીઓ એક ખીજના પતિને સંતાપે.
ને જમ સિંહને અજાને, મુસુક મંજારને, નોલને અહીને બને
એવી રીતે પરસ્પર પુરૂષને સ્ત્રીને બનતું હતું.

જગતશાહનાં ચારે પૂત્રના જીવતો એકજ હતા ને
દુકાને વ્યાપાર પણ ભોગાજ કરતા હતા તે ગામમાં તેને વ્યા-
પારમાં કંઈ લાભ મળતો નહિ માટે ચારે બંધવ ઘર સ્ત્રી-
ઓને સાચવવાતું કહી વ્યાપારાચે પરદેશમાં રવાના થયા. પ-
રદેશમાં જઈ વેપારની મોટી દુકાન જમાવી સારી રીતે
વેપાર ચલાવવા મંડયા.

અહીં (બળીપુર)માં ચારે ભાઈઓની સ્ત્રિના પતિ પરદેશમાં જતાં આપણને ઇશ્વરે સર્વોત્તમ સૂખ આપ્યું ગણી રહી રીતે મોજ શોખથી ખાવા પીવા લાગ્યાં, ચારે કુભાર્યાઓએ તે શે હેરના ખુબસૂરત ચારો સાથે ચારી કરી તેમની કનેથી હમેશાં સંસાર સુખનો લહાવો લેવા માંડ્યો. પોતાના કંથ છ માસમાં આવવાના હતા તે અગાઉ ચાર દિવસ પેહેલાં ચારે કુભાર્યાઓ ચોકમાં એકઠી મળી બોલવા લાગીઓ.

ઇદ્ર સભાની ગજલ

પહેલી—પતિ ગયો પરદેશમાં, એ આવશે હાલ;
સુખચાર જેવું અન્ય, નથી તેમાં માલ;
ચારી કરી જેની સંગે, તેને કે મત જાય;
સત્યપતિ એને કહ્યું, અવર વૃથા કેવાય.
જ્યારે કંથ આવે અહીં, કરવી તેની ધાત;
બાદ ચાર સંગ સુખ, ભોગવું બલી ભાત.

બીજી—પ્રિય તારી સત્ય વાત, માનું છું સદા,
પતિ પીટયાની ધાત સદા ઈચ્છુ છું તદા,
ચાર સાથ સુખ સર્વ, માણીએ ખરું;
સત્યવાત કંથ ધાત, તરત હું કરું,

ત્રીજી—વાત સૂણીને તમારી, માનુ છું ઉપકાર;
નિશાસમે પતિ મારી; નાશીએ લઈ વાર,
અવર વાત કરવી નહિ, આપણે કદા.
જેથી શ્રેષ્ઠ સુખ, ભોગવીએ સદા,

(૫૮)

ચોથી—કંથને હણીને સઘ, આયું તમારી સાથ;

ને પિટથો પતિ મરે, તો છું અતી રળીઆત

યાર વિણ સર્વ બેની, ખારો આ સંસાર;

અધિક સૂખ એમાં ગણું, કંયછે ગમાર.

ઉપર પ્રમાણે ચારે કુમાર્યાઓએ વિચાર નકી કરી
ધરને કામે લાગી. ચોડારોજ થયાં તો ચારે બાઇઓ દેશાવર
થી કમાઈને ઘેર આવ્યા. ત્યારે બોલવા લાગી.

મનહર છંદ

કુમાર્યા કંથ જોઈ, પિટયા તું ક્યાંથી આવ્યો;

લાવ્યો મારા સાર, શું શું ચીજ તું નવાઈની;

લાવ્યો નહીં તો તું કેમ, મર્યો ન વિદેશ માંહિ;

પિટા તાર આંહિ કામ, શું હતું ગુડાઇની;

ખૂળ ખાઈ પીને મર્યો, લડ્યો બન્યો કે જાણે;

જનણે મોટો આખસો, છક્યોજ ખાઇ ખાઈની

અન્ય નારી સાથે રંગ ભોગ સારી રીતે માણી

જનણી મેં તારી લુચ્ચાઈ, પીટયા લંપટાઇની.

એવી રીતે ચારે બંધવોને જોવતાંજ પોતાની સ્ત્રી તર
ફથી ગાળોતું માન મળ્યું. બીચારા સ્ત્રીના કંકાસથી એ વખતે
ઘેર રહી શક્યા નહિ; માટે તરત દુકાને ગયા. ને આણેસો માલ
દુકાનમાં બિતારવા લાગ્યા.

પછવાડે ચારે કુમાર્યાઓ મળી. ને પોતે અંગાઉ ધારે-
હું કામ આજ પાર પાડવું, એમ બોલી સાંજે સહુએ પોત

(૫૬)

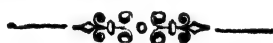
પોતાના ચાર સહુ સહુના ઘરમાં ગુપ્ત રીતે રાખ્યા. રાત્રે વાળુ કરવા દુકાનેથી પતિ ઘેર આવ્યા. કે કુભાર્યાઓએ નહિ રાંધેલ કે નહિ પાણી. ખીચારા કાલના ભૂખ્યા આંજ ઘેર પણ અનાજ પામ્યા નહિ. તેથી કંદોઈને ત્યાંથી પકવાન મંગાવી જમ્યા. ને પોતાની સ્ત્રીને આનંદ ઉપજવવા મીઠી મીઠી વાતો કરવા લાગ્યા. પરદેશની વ્યાપાર સંબંધી વાતો કરી. પણ તે કુકર્મી કુભાર્યાઓ તો તે પર શું દીત દીએ. બાદ સહુ થાક્યા પાક્યા પોઢી ગયા. તેમના મનમાં એમ ક્યાંથી હોય કે આજ રાત્રે આપણે માથે કાળચક્ર ફરે છે. તેથી અહીંઆ સુઈએ નહિ. ખીચારા પોઢી ગયા. ને નીંદ્રા દેવીને વશ થયા કે સહુ લંપટ ને કુકર્મી નારીઓએ પોત પોતાના કંચને ગળે એકદમ છરી ધોંચી મારી નાંખ્યા.

અરે રે તે વખતે વ્યભિચારી સ્ત્રીઓને કંઈ દયા ન આવી ! ખરે શેની દયા આવે ! આ વખતે તો દયા ડાઙકણ થઈ હતી. તેથી મારી પોરલો આંધી ચારે પોતાના ચાર સાથે ઘરમાંનું સર્વસ્વ લઈ જલદી શહેર બહાર નીકળી પડ્યાં ચાલતાં ચાલતાં અધોર વનમાં પેઠાં; તેમાં એક ભયંકર ને ડિંડો કુવો આવ્યો. તેમાં તે ચારેની કોથ નાખી આગળ ચાલવા લાગી, થોડા રોજમાં તે વિકટનેર નામના ગામમાં ચારે ચાર સાથે પહોંચી. ત્યાં ઘર ભાડે રાખી ચાર કને રંગભોગ ને સૂખ માણવા લાગી. પૈસો પૂષ્કળ હતો. પણ બહોળા હાથે હડવા લાગ્યો. જેથી થોડા વખતમાં થઈ રહ્યો ને ઘરમાં એક પાછ પણ સરખી રહિ નહિ ત્યારે પોતાના

યારને શંતાપવા લાગી કે પીટયા ચારો, લાવેતો આપણે ખાધ
 એ. આ પાટયા હીજડાને કંઈ કમાવું નહિ ને આખો દહાડો
 ઘરમાં બેઠા બેઠા ખાવું. તે હવે ક્યાં સુધી પહોંચે, તે બાબત
 એક રાત્રે ચાર સાથે કહ્યો થયો. તેજ રાત્રે પોતાના ચાર
 સૂતા બાદ કોધાવેશમાં સહુએ તેમના પ્રાણ લીધા. ને ગાંઠડો
 ખાંધી ચારે ચાંડાળણીઓ તે ગામની નદીમાં દાટવા ગઈ.
 તે વખતે કોઈ ગામથી એક સ્વરૂપવંત ભંગીઓ આવતો
 હશે તેણે આ ચારે બાયડીઓ નદીમાં બેઈ તે સ્તબ્ધ બની
 ગયો. પેલી ચારે રાંડ પણ વિચારવા લાગી કે પેલો માણસ રા
 જને કહી આપણો પ્રાણ લેશે. માટે જો તેની સાથે ચારી કરીએ
 તો આપણે બચીએ. એમ વિચારી તેના આગલા ચારને દાટી
 તેની કને જઈ પગમાં પડી કહ્યું; કે આપ અમારે મોહાલે
 પધારો. ત્યાં મોજ કરી વળતી આપને ઘેર જાશે. ભંગીઓ
 નીચી જાત હતો તોપણ તેના ચિત્તમાં વિચાર થયો ને બોલ્યો
 કે અરે! વ્યભિચારી ને પાતકી કર્મ કરનારી કુભાર્યાઓ તમે
 આશું કાણું કર્યું. અરે કમજાતને કુટીલ સ્ત્રીયો તમે ઉંચી
 જાતના મારાથી પણ નીચ જણાઓછો કે જે કર્મ દેડ, ભંગી
 આ, ખાટકી કે ચાંડાળ કરતાં પણ અટકે તેવું અધોર
 પાપનું કર્મ આજે ક્યું તો તમને આંહીઆંને પરલોકમાં પણ
 ક્યાંઈ એકે ભવ ઉગારો નથી. અરે કમજાત કુભાર્યાઓ! તમને
 મારવામાં મને લેશ પણ પાપ નથી. કે જે જગતમાં એકની
 સાથે ખૂટી તેને મારી બીજાને, બીજાથી ત્રીજો એમ આખી
 આલમને ખરાબ કરવા ધારેછે તો તેને મારવામાં કંઈ પણ

પાપ નથીજ. એમ વિચારી પોતાની પાસે ત્રણવાર હતી તેથી ચારે કુભાર્યાઓનાં મસ્તક કાપી લઇ સવારે રાજા પાસે જઈ હાજર કર્યાં. ને રાજા કને બનેલી બીના જાહેર કરી કહ્યું, કે ગરીબપરવર હવે મને મારો યા જીવાડવો. એ આપના હાથમાં છે. રાજાએ તેને ઉઘટી સાબાશી આપી ઘેર મોકલ્યો.

આ વાત પરથી કુટીર ને કુકર્મી, લંપટ સ્ત્રીઓ હમેશાં કેવા કેવા કુતર્કો કરી એક બીજાને ખરાબ કરેછે તથા કુભાર્યા સ્ત્રીથી કેટલું કષ્ટ ઉત્પન્ન થાયછે. એ આ ટૂંકી વાત પરથી પણ સિદ્ધ થાયછે. માટે હે દેશી સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને પર-
મેશ્વર ગણી તેમની શેવામાં તલીન્ન થઈ વતંશો તો સંપૂર્ણ સુખને પ્રાપ્ત થશો. તથાસ્તુ.

વાર્તા ૬ ઠી

હિમત વિશેની.

દાહરો.

હિમતથી દુઃશમન હઠે, હઠે મહિપત મહાન;

કુંજર ક્રોડીથી હઠે, તજી સર્વ અભિમાન.

પૂરવે અંપાનેર કરીને એક નગર હતું. ત્યાંનો રાજા અં-
પકસેન રૂડો ને વિચારવંત હતો. રાજાના સર્વ અમલદારો રા-
જા કાજમાં કુશળ હતા. સૈન્યમાં વીરવીર નામનો રાઠોડ શૂરો,
બળવાન ને હિમતવાન નર હતો. વીરવર આગળ બદ્રાવતી

નગરીમાં રહેતો હતો. તેનું શૌર્ય ઠામઠામ એટલું પંકાયું હતું કે આસ પાસના પ્રદેશમાં તેની વીખ્યાતિ અધિક પ્રસરી હતી તે જનમ્યો સારે તેના અંગ ચિન્હપરધા વીરપુરૂષ થશે એમ જણાયું. માટે તેનું નામ વીરવર પાડ્યું હતું. ચંપકસેન રાયે તેનાં સૌર્યનાં વખાણુ સાંભળી માણસ મોકલી તેને પોતાની કને પદ્મના પગારથી સૈન્યનો અધિપતિ ઠરાવ્યો હતો. યુદ્ધમાં તે એવો કુશળ હતો. કે ગમે તેવી યુક્તિ કરી જ્યાં જતો; ત્યાં જ્ય કરીનેજ પાછો આવતો.

આ વખતે દિલ્હીની ગાદીએ મલેચ્છ પાદશાહ જુલમ સિંહ રાજ કરતો હતો. તેનાં નામ પ્રમાણેજ સર્વ ગુણો તેનામાંજ હતા. જુલમસિંહનો જુલમ દિન પ્રતિદિન અધિક પ્રસર્યો હતો. ને આખા હિંદુસ્તાનમાં તેની હાક એટલી હતી કે મોટાં મોટાં રાજ્યો પણ તેનાથી ડર ખાઈ તેને આધિન ગુલામ જેવા થઈ રહ્યા હતા. આ સમે મલેચ્છ પાદશાહનું જળ સર્વોપરી હતું. તેથી ગિચારી આર્ય પ્રજા તેને આધિન થઈ જે હુકમ કરે, તે જાનવવા પડતા હતા. એક વખત જુલમસિંહ પાદશાહ ફરવા નીકળ્યો હતો. તે પ્રજા પર બહુજ જુલમ કરતો કરતો ને ધન પડાવતો પડાવતો આંખાનેર આવ્યો. ચંપકસેનને એક પુત્રી ચંપાવતી નામે હતી. તેનું સ્વરૂપ જાણે કેમ પ્રદમણી કે નાગ કન્યા જેવુંજ હતું.

તેમ તેના રૂપની તૂલના કાઈ કરી શકે તેમ નહોતું. જુલમ સિંહે એવી વાત સૂણી તેથી તે કન્યા લેવાં પોતાનું ચિત્ત લલચાયું.

તેણે વિચાર્યું કે મારાજ હાથમાં સહુ દેશની લગામ, ને મારાજ બધા ક્ષત્રી રાણા ગુલામ છે. તો તે કન્યાને ગમે તે પ્રકારે લેતાં તે કદી આનાકાની કરવાના નહિ. વખતે ક્ષત્રી છે ને કંઈ વધુ ઘટુ બકી જશે તો તેને હું માર્યા વિના કદી મૂકીશ નહિ. માટે તે કન્યા લઈ તેની સાથે નીકા પઠી મારી સર્વ બેગમથી બકી બેગમ કરું. તેણે વાત સૂણેલી કે ચપક સેનના સૈન્યમાં વીરવર નામનો રાઠોડ રજપૂત શૌર્યવાન, પરાક્રમી ને દુશ્મનને હઠાવે તેવો છે. બાકી રાણામાં તો કંઈ હમ છેજ નહિ. તેથી તે વખત વીરવરને પોતાની કને બોલાવી કહ્યું. વીરવર, હમેરા અધા લશકર અહીંથી સીતેર કોપ દુર હે. તો તુમ ત્યાં જઈ તાકીદે અહીં હાજર કર. હમ તમે આવ્યા બાદ અહીંથી ફૂચ કરીશું. બાદશાહનું કહેવું સાંભળી વીરવર વિચારી ગયો કે બાદશાહ મને અહીંથી લશકર લેવા મોકલે છે. તો ખરે તેમાં કંઈ કારણ હશે. વિચારતાં વિચારતાં બાદ આવ્યું કે મારા રાણાની પુત્રી ચંપાવતી ઘણી ખુબસૂરત છે. રખેને તેને લેવા બાદશાહને મન થયું હોયની! ખરે મને તો એમ જણાય છે કે એજ હશે. અરે જે રાણાનું મેં નીમક ખાધું. ને જે રાણાનો હું તાબેદાર રહ્યો. તેનું ખૂરં થતાં હું કંઈ મદદ ન કરું તો મને ધિક્કાર છે. ચાકરે પોતાના સ્વામિના દુઃખમાં હર હમેશ ભાગ લેવો જોઈએ તો હું ક્ષત્રી બન્યો, તે કષ્ટ આવ્યે સાહ્ય ન કરું તો પછી ક્યારે સાહ્ય કરવાનો વખત આવશે. તેને સાહ્ય કરવા અહીંઆં રહું તો બાદશાહ મારા ખર

ચીડી મને માર્યા વિના રહેજ નહિ. ખરે બાદશાહના હુકમ મુજબ હાલ તો હું જાઉં. બાદ કંઈ યુક્તિ કરી પાછો તરત આવતો રહું. એમ કહી સારો ઘોડો લઈ અશ્વાર થઈ એકદમ રવાના થયો.

વીરવર રવાના થયા બાદ બાદશાહી લશ્કરે એકદમ ઘેરો ઘાલ્યો ને ચંપકશેનને કહેણ મોકલ્યું કે જો તું બાદશાહ ને તારી પુત્રી ચંપાવતિ નહિ આપે તો નકી સમજ કે તારું આવી બન્યું. સિપાઇનાં એવાં વચન સુણી ચંપકશેન મુરછા ખાઈ પડ્યો. કે અરેરે ક્ષત્રી પુત્રી મલેચ્છ હાય જાય? હાય હાય પૃથવીમાંથી ક્ષત્રીનું સૂરાતન જતું રહ્યું. જુલમ શિંહ કને માર લેશ પણ ચાલવાનું નથી. જો હું તેને નહિ આપું તો તે બજારકારે લીધા વગર રહેશે નહિ. પણ હાય હાય જ્યાં સુધી પુત્રીનો પિતા હું હયાત છું. ત્યાં સુધી તે પૂત્રી તુચ્છ તરકડાને હાય જાય. તો મને કોટી કોટી જન્માંતર અધોર પાપ લાગે. પ્રધાનને તેડાવી સર્વ વાતે વાકેફ કરી કહ્યું હે સચીવ ક્ષત્રીના કુળને કલંક લાગે તો આ છવ મિથ્યા છે એમ જાણવો. કદી સમુદ્ર પોતાનું ; માન તજ દે તો પણ જે સુદ્ધ ક્ષત્રી બન્યો છે ને જેના બીંદુથી ક્ષત્રી પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ તે જો મલેચ્છ હાય જાય તો આ દુનીઆમાં ક્ષત્રી નિર્વંશ ગયા એમ સમજવું.

ક્ષત્રીનો એક ટુટ્ટી શૈર્યવાન ને પરાક્રમી વીરવર હાલ બાદશાહનું લશ્કર લેવા ગયો. અરેરે એ વિના આપણું હાલ બરા થવાનાં ! એ વિના ખરે ક્ષત્રી પૂત્રી મલેચ્છ હાય જવાનું

(૬૫)

ની. વીરવર જેવો બહાદુર ને હિમતવાન પુરુષ ક્ષત્રીમાં
હું કોઈ દેખતો નથી. ખરે ધરતીમાંથી રસ હવે ઓછો
થયો. ને ક્ષત્રીમાંથી શૌર્યપણું જતું રહ્યું. નહિ તો આર્ય-
ખંડની આવી દશા હોત? અરે પણ હવે ક્યાંય વિરો ! હા-
ય હાય વિરા વિના સર્વ કાચું.

વીરવર પણ જીક્ષ્મસિંહ બાદશાહનું કર્મ સમજી ગયો
હતો. તેથી થોડે દૂરથી તરત પાછો વળી અન્ય ગમથી શ-
હેરમાં આવી અંપકસેન પાસે ઉભો રહ્યો. અંપકસેન વીરવર
આવ્યો જાણી ઈશ્વર ઉતર્યા ગણી તેની પ્રશંસા કરી કહ્યું.
હે વિરા, હવે આપણે શું કરવું. વીરવર બોલ્યો.

(રાગ દીક્ષી તખ્ત ધરનાર.)

અંપકસેન રાજન, ક્ષત્રીનું શૂર નથી ગયુંરે;
તું સોચ તજી દે મન. ક્ષત્રીનું શૂર નથી ગયુંરે—

એ તરકડાને શું ખાર, ક્ષત્રી०

એકવાર કાઢું શહેર બહાર—ક્ષત્રી०

બલે મૃત્યું માર કદી થાય—ક્ષત્રી०

તેની દીલ ધરવી ન દયાય—ક્ષત્રી०

ક્ષત્રી પુત્રી શું મલેચ્છ હાય જાણ—ક્ષત્રી०

તો તો અકરાકેર કહેવાય—ક્ષત્રી०

સર્વ સાજ કરાવો તૈયાર—ક્ષત્રી०

તુચ્છ તરકડાને મારો માર—ક્ષત્રી०

હે અંપકસેન મહારાજા પૃથ્વીમાંથી શું શાંખેનો નાશ
ખો કે શું પૃથ્વી રસાતાળ ગઈ. ના, ના, તેમ સમજ નહિ.

જે શુદ્ધ ક્ષત્રી પુત્ર થઇને પાછો હઠે તે ક્ષત્રી નહિ. માટે ધી-
રજ ધરા કે ક્ષત્રીનું શૈર્ષ્ય કાંઇ હાસ ગયું નથી. હે રાજન હું
વચન આપુછું કે જ્યાં સુધી મારા શરીરમાં પ્રાણ છે, ત્યાં સુ
ધી હું તારો એક વાકો વાળ થવા દેનાર નથી. માટે સત્વર
સાજ તૈયાર કરાવો, ને હીંમત પકડી દુશ્મનની ફેજને
હઠાવો.

કુંડળીઓ

ઢાલ હાથ હીંમત તણી, હાજર ને હથીઆર,
તથા નિરાશા મન તણી, અખતરો બહુ સાર;
અખતરો બહુ સાર, અન્ય નહિં અખતર એવાં;
બીજા અખતર, બધાં, જીવતિની કાંચળી જેવાં;
દાખે દલપતરામ, મરણ ખેંચી લે માયે,
પકડે રૂડી પેર, ઢાલ હિમતની લાયે.

(કવીશ્વર દલપતરામ ડાહ્યાબાઇ)

માટે હે રાજન સત્વર લશ્કર તૈયાર કરાવો; ને હિમ-
તથી દુશ્મનનું લશ્કર હઠાવી ક્ષત્રીના કુળને વાહવાહ કહેવ-
રાવો. અંપકસેને વીરવરનાં વીર્યવાળાં વચન સુણી હીંમત
પકડીને કહ્યું કે વીરવર તને શાખાશ છે, શાખાશ છે. હે
ક્ષત્રી પુત્ર તારું શૈર્ષ્ય બળ તારામાંજ છે; કે તું મોટા બાદ-
શાહ સામે લડાઇ કરવા હામ બીડે છે. માટે તને ધન્ય છે.
ચાલો, ચારે ત્યાપણે લશ્કર લઇ એકદમ જઈએ. એમ કહી
લશ્કરને તૈઆર કરી, અંપકસેને, વીરવર, ને પ્રધાન જૂલમ-
સિંહ, પર જોસ્સથી ચડ્યા. અંપકસેને કિલ્લામાં જઈ

નેયું તો પાદશાહી લશ્કર ક્યાં સમાતું નથી. ને તે ઘણું
 જ શૂરના આવેશમાં હમણું શેહેરને તોડી શેહેરમાં આવશે
 એમ જણાયું. મેર આગળ ક્યાં તૂણ, એ પ્રમાણે પાદશાહી
 શૈન્ય આગળ ચંપકશેનનું શૈન્ય શી ગણતીમાં. તેથી ચંપક-
 સેન થડકી ગયો, ને હિમત છૂટી ગઈ. ને વીરવરને કહ્યું હે
 પ્રતાપી વીરા; પાદશાહી લશ્કર કને આપણે શું ગણત્રીમાં.
 મને તો હામ રેહેતી નથી કે આપણું કંઈ સાર્યક થાય. મા-
 ટે હું મેહેલમાં જઈ આપઘાત કરીનેજ મરું છું. કે પછવા-
 ડે ગમે તેમ થાય. તે મારે દેખવુંએ નહિ ને દાઝવુંએ નહિ.
 આપણો આમાં લેશ ઉપાય ચાલવાનો નથી. વીરવરે કહ્યું.
 હે ચંપક પૂરપતિ રાજન; શું આપણું શૈયં ઓછું થયું કે
 આપણામાં હિમત નથી કે પાદશાહના લશ્કરને ન હઠાવીએ
 તારે ક્ષત્રી શાના; તારે તો એમ જાણવું કે પાણોજ જનેતા
 પેટ પડ્યો. અરે મહારાજ. તમે આમ હિમત શું હારી જાઓ
 છો. આપઘાત કરવાથી જીવની હાણ્ય થશે. ને આત્મ હતા-
 ની કાશોશયા કદી સૂખ થશેજ નહિ, તે કરતાં લડાઈમાં
 નથી તો ક્ષત્રી બચ્ચાને લાયક છે. મારે હે રાજધિરાજ આપ
 અત્રે રહો, હું યુક્તિથી જૂલમસિંહને હઠાવી પાછો અહીં આં
 હાલ આવું છું. કે શું મારામાંથી પણ શરાતન ગયું. ના, ના,
 એમ કહી મલ્લેઅઝ ઘોડો લઈ મલ્લેઅઝનો દરવેશ પેહેરી બીજી
 ગમથી પાદશાહી લશ્કરમાં ચેઠાં. જ્યાં જૂલમસિંહ
 પાદશાહ ઘોડાપર સ્વાર થઈ રણસંભ્રામમાં સામીલ છે, ત્યાં
 જઈ એકદમ તૂંચ તરવાર કાઢી આસપાસના સિપાઈઓ

ને ઠેર કરી તે વીર પુરૂષે જુલમસિંહની ગરદન પકડી ધો-
 ડાપરથી હેઠે પછાડયો. બાદશાહ પડ્યા જોઈ બધું લશ્કર
 ભાંધી નાશી છૂટ્યું, ને હાહાકાર વરતાયો. જુલમસિંહે કહ્યું.
 અરો કોણ વીરોકે! વીરવરે કહ્યું; અરે નીચ, લાંપટ, ને તુઝ
 મલેઝ તુંગર્વમાં છકી જઈ આર્ય પ્રજાને અગણીત અગણીત
 કષ્ટ દીધાં છે ને માથે જાહેર જુલમ કરેછે. તો હવે સમજ
 કે તારું આવી બન્યું. તેં આ વીરવર ક્ષત્રીને કહી જોયો ન-
 હી હોય, ને તેનું સૂરાતન પણ જોયું નહિ હોય. માટે આ-
 જ તલવારથી આજ તારા દુકડે દુકડા કરી જમદારને
 ધામ પહોંચાડું. અરે ચંડાળ, ને જુલમી બાદશાહ! તેં અમા-
 રા રાણાની પુત્રી માગી. તો લે હવે તને આ શિક્ષા, તું
 અર્થમાં છકી ગયો હતો કે મારે માથે કોઈ દુસ્મન છેજ ન-
 હિં, પણ શેરને માથે સવાશેર હોયજ. જુલમસિંહે કહ્યું અ-
 રે વીર તું મને બચાવ; બચાવ; હું ગર્વનો બચો હતો, હવે
 મને ઉગારવો તારા હાથમાં છે. માટે હે પરાક્રમી ક્ષત્રી પુ-
 ત્ર મને ઉગારી તું ઊપકારી થા; અને આજ પછી હું પણ
 લઉં કે ને આર્ય પ્રજા પર કંઈ જુલમ મુગરું તો મને
 માર્યો વિના મૂકીશ નહિ. શત્રુ શરણાંગત છું. શત્રુ શરણાં-
 ગતછું હવે કોઈ ઊપાયે બચાવ તો હે વિરા, આ સર્વ રાજપાટ
 આપી દઉં. હે ક્ષત્રીના નેક પરાક્રમી પૂત્ર, મને બચાવવો
 એ તારા હાથમાં છે. માટે નીધા કર, નીધા કર; વીરવરે
 કહ્યું. અરે કુકર્મી ચંડાળ ને તુઝ, બાદશાહ; તને મારવામાં
 મને સેશ પાપ નથી. ને તને માર્યો વિના પણ કહી મૂકીશ

નિહં અરે તારો ગર્વ ત્યારેજ ઉતરશે પણ જો તારે બચ વુંહો-
ય તો હું કહું તેટલું આપ કે જેથી આ વખતે તને બચા-
વું. જીલ્લમસિંહે કરગરી પાય પડી કહ્યું. તું જે કહે તે હું હા-
જર કરું. વીરવરે કહ્યું, પેલું આર્ય પ્રજા પર તુ. જે
જીલ્લમ ગુજારેછે. તે કદી ગુજારવોજ નહિં ચંપાનેરપતી ચંપ-
કસેનને તારે ઉલટી રપ લાખની ખંડણી ભરવી. ને તે ઉપર
કદી કેર કરવો નહિ, રૈયતની બેટી, વહુઓ, એ તારી
બેટી સમાન ગણવી ને તે ઉપર કદી કુડી દ્રષ્ટી કરવી નહિં.
જીલ્લમસિંહે વચન આપ્યું તેથી તેને ન હે મારતાં ચંપકપુ-
રમાં ચંપકશેન કને તેડી ઉપરની ખીનાથી વાકેફ કરી દિલ્લી
રવાના કર્યો. જીલ્લમસિંહ ક્ષમા માગી વિદાય થયો. આઠ ચંપ-
કશેને વિરવરને કહ્યું. રાગ વણુઝારો.

કરી કીતાં આધિક જગમાંહિ, ધન્ય વીરવર તારી વડાઈ.

તું રાઠોડ વશી કહા ૧, ધન્ય શૂરપણું બતલાવે;

નથી અન્ય જગતની માહિ—ધન્ય૦

ધન્ય ક્ષત્રો પુત્ર પ્રતાપી, ધન્ય શૌર્યવાન અધાપી;

જય કર્યો યુદ્ધમાં ધાઈ—ધન્ય૦

તેં ક્ષત્રીતું પણુજ રાખ્યું. તેં કુળ કલંક ન ભાખ્યું;

બાહ બંધુ તારી શૂરાઈ.—ધન્ય૦

તેંતો ગુણ મને બહુ કાષો, દુશ્મનથી કદી નવ ખીધો,

ઉગાર્યો કષ્ટ થકી મને ભાઈ—ધન્ય૦

તારો ઉપકાર બદલો શું વાળું, કદી વળે નહિ એમ ધારું.

હનામ આપવા યોગ્ય ન કાંઈ—ધન્ય૦

પ્રભુ પાયે સદા હું લાગું, થાઓ ક્ષત્રી આવા હું માગું;
એને દીર્ઘ આયુષ્ય કર રાય.—ધન્ય૦

ઐવી રીતે વીરવરની ઘણીજ પ્રશંસાને સ્તુતી કરી
ઉપકાર માન્યો. ને તેને સારો શીરપાવ આપી પોતાનો પ્રધા-
ન ઠરાવી રાજ સુખ શાંતીથી રાજ કરવા લાગ્યો.

વધારો.

દાહરો.

અવગુણ ઉપર ગુણ કરે, એ સર્જન અભ્યાસ;
જો સુખડ સળગાવીએ, આપ સરસ સુવાસ.

(ક૦ દ૦ ૭૦)

જયપૂર નામના ગામમાં જ્યંદ નામનો વણિક વસતો
હતો. તે દૂર ને લુચ્યો હતો, તેની પડોસમાં એક વીરચંદ
નામનો વણિક રહેતો હતો. તે સારો ને સમજી હતો; કોઇએ
તેના પર અવગુણ કયાં હોય તો અવગુણ કરેલાને ગુણ કર-
તાં પછાત પડતો નહિ.

તે વીરચંદને ધરમચંદ નામનો પુત્ર હતો. તે પણ સા-
રો હતો. વીરચંદ સાથે જ્યંદને કદી બનતું નહોતું. તેની
સાથે હર હમેશ કજીઓ કયાં વિના રહેતો નહીં.

એક દિવસ જ્યંદ વિરચંદના પુત્ર ધરમચંદ સાથે કં-
ઇ નજીવા કારણસર વઢી પડ્યો. વઢતાં વઢતાં જ્યંદ ચડી
ગયો. ને પેહેલા ધરમચંદને લાકડીની ઝપાટો સારી રીતે
મારી, અધમૂઓ કરી નાંખ્યો. ધરમચંદ પિતા કને આવી
વાત કરી તો ઉઘટો વીરચંદ તેના પર ખીજ્યો. ને જ્યંદને
કંઇ બોલ્યો નહિં.

જેયંદની સ્ત્રીને વિરયંદની સ્ત્રી સાથે સારી રીતે બનતું હતું. ને તે હર હમેશ સંપ સંપીને રહેતા હતા. એક દિવસે જેયંદની સ્ત્રી પેલા વિરયંદને ઘેર બેઠી હતી. ત્યાં જેયંદ આવ્યો ને ઘરમા જઈ સ્ત્રી પર ગુસ્સે થઈ તેને સારી રીતે લગાવી સ્ત્રી મારથી ગભરાઈ ગઈ ને એકંદમ રાજા પાસે જઈ ફરીઆદ કરી. રાજાએ જેયંદને તેડાવી પૂછતાં કહ્યું કે મેં એને કંઈ પણ કહ્યું નથી. તેથી રાજાએ તેના પાડોશીને તેડાવ્યો. ત્યારે જેયંદ મનમાં બીધો કે હાયા હાયા! હવે હું મર્યો. પાડોશી સાથે મેં ઘણુંજ વેર કર્યું છે. એટલે હવે બચા રહ્યો. પાડોશી વીરયંદે આવી કહ્યું કે સાહેબ, જેયંદ તેની સ્ત્રીને મારી એમ મને માલમ નથી. તેમ આજ સુધી તેણે પોતાની સ્ત્રીને ઘણું કરી કંઈ કીધું નથી. રાજાએ એવું સાંભળી પેલી સ્ત્રીને ઘેર મોકલી દીધી.

હવે વીરયંદને ઘેર જેયંદ જઈ તેનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો.

(સહીઅર દુઃખ શુ' દાખવું.)

ધન્ય ધન્ય પ્રિય તુજને, ધન્ય તારું સુકલ્ય;
અવગુણ ઉપર ગુણ કર્યો, ધન્ય મિત્ર તુજ કૃત્ય. ધન્ય૦
તુચ્છ છેરે મુને બહુ, રાખ્યું તુજ પર વેર;
મારી માગુ છું તુજ કતે, માફ કરજે સુપેર. ધન્ય૦
ઉપકાર અતુંપમ તેં કર્યો, આશિષ દઉં છું આ વાર;
સુખી રાખે ઇશ્વર સદા, એવો મારો ઉચાર. ધન્ય૦
એ પ્રમાણે તેનો ઉપકાર માની અરસ ખરસ હળી મન

બીને સૂખ સાંતીથી વર્તવા લાગ્યા.

“સદ્‌બોધ વાર્તા સંગ્રહ” ના અગાઉથી આશ્રય આપનારા

સાહેબોનાં નામ.

સરંધાર ૭૨

નકલ	૧૦
મુ. મે. નેઠાલાલ અગોપરામ જાની સ્કૂલ	૧૦
મા. સાહેબ.	
” દેવશી પાશવીર ફોજદાર સહેબ	૫
રા. રા. મુળચંદ કરશનજી શાહ સદગ્રહસ્થ	૩
” છોટાલાલ રેગાશકર કો. પા. વહી.	૧
” ત્રીભોવન નથુ વકીલ સ્વસ્થાન રાજ.	૧
” નરભેશંકર લાધાભાઈ જોશી. કો. ઉ	૧
” સાંકરચંદ ખેતશી દોસ્તી. ગ્રહસ્થ.	૧
રા. મોતીચંદ નથુ દોસ્તી વૈધ.	૧
” ઘેલા ગંગાધર ત્રવાડી.	૧
મુ. બાર્ડલાલજી દયાશંકર ત્રવાડી	૧
” બાવા ઝીણા ત્રવાડી વૈધ.	૧
” કરશનજી વેલજી બટ	૧
” લાલજી જીવન પહેલા આશીરંદ.	૧

” કુંકા ત્રીભોવન ચો. આસિં	૧
” પોપટ કેવળચંદ શાહ જીરા રકુ. મે.	૧
” કીરચંદ સુંદરજી દોશી બાડલા	વિ.
” ડોશા મંગળજી બટલુ. જયંતિ. મે.	મેન. ૧
” ત્રીભોવન કલાનજી પા. લા. સે.	૧
” માણિકચંદ વશરામ દોશી. સ. કા.	૧
” હીરાચંદ પોપટ પારેખ. હરને માણિકચંદ	૧
” તુળશી પ્રાણજીવન રકુલ ગ્રહસ્થ.	૧
” પુખ્ત વેલજી ત્રવાડી	૧
” મિ. કલાનજી મેહરાલી હસતે મામદ	૧
” વે. હે. રા. વશી દાઉદજી	૧
” સિપઈ જમાલખાં હાજીખાં	૨
” મી. પુખ્ત લાખાં મારફત. ૭	
” રોની. મોતીચંદ બદવજી.	૧
” પારેખ રણજીદાસ તુળશી	૧

માંડધારશી કહાનજી	૧	‘ મુગજી હરજી માંડિ	૧
હ. લક્ષ્મીનાથ કલાનજી ને રંભા રતીલાલ.ર	૧	” બેચર કાળા ત્રવાડી	૧
રા મુગચંદ હરખચંદ વોરા, અહસ્થ. ૧	૧	” જટાશંકર જ્ઞદવજી ત્રવાડી	૧
મિ. પુન્ન લાધા	૧	” તુળશી નારણજી માંડિ	૧
રા. રા. પ્રીયબાઇ વજેશંકર સામજી જ્ઞેસી.	૧	” પ્રા. જી. પ્રં.	૧
ત્રી. આશિ. આસ્તર મારફત ર૦	૧	” કુંગરસી હરખચંદ	૧
મી. લક્ષ્મીચંદ સુંદરજી ગાંધી	૧	રા. રા. બીમજી વીરચંદ અહસ્થ મારફત ૪	૧
” પુરશોતમ બોધા શાહ.	૧	રા. રા. બીમજી વીરચંદ અહસ્થ.	૧
” કપુરચંદ જીવા દે.શી. સ. કા.	૧	” પારેખ જીવન નાગજી	૧
કલાલ રામપ્રસાદ શીવદીન	૧	રા. ચત્રભુજ દામોદર દોશી.	૧
મી. મહાદેવ નથુ. ના. મે.	૧	મિ. જુરા માવજી માંડિ.	૧
” કુંવર રામજી માંડિ. વૈદ્ય	૧		
” જોડન દેવીસીંગ પ્રાગજી	૧		
” પીંબરા અલીબાઇ જમા	૧		
” વોરા અખદુલજી	૧		
” અખદુલજી મુન્નામહુશીન	૧		
મિ. મગનલાલ ત્રિભોવન	૧		
” લાલજી નંદરામ ઉપાધ્યા	૧		
” તલકચંદ કરમચંદ ક્રાહારી	૧		
” પ્રાણજીવન માણેકચંદ શાહ	૧		

૧૯ રાજકોટ (સીટી)

રા. રા. હરીશંકર નરસિંહરામ પંડયા	૫
” મારફત ૧૫	૫
રા. રા. છગનલાલ વલ્લભજી વસાવડા	૧
” હરીશંકર નરસિંહરામ પંડયા	૧
રા. બીખારીદાસ પ્રભુજી વોરા	૧
” મોંગરોજવાળા હ. બીખારીદાસ	૧
” મણીશંકર વીશ્વનાથ	૧

१ ગોપાળજી કાનજી
 ૧ " વનીચંદ લક્ષ્મીચંદ
 ૧ " છગનલાલ પ્રભુદાસ
 ૧ " માનશંકર ગણેશજી
 ૧ રા. ઠાકરશી દેવચંદ પ્રા. ગા.
 ૧ " મણીલાલ જગજીવન. મુંબઈ
 ૧ રા. રા. નારણજી નંદરામ કામઘાર.
 ૧ સા. મારફત. ૪
 ૧ રા. રા. નારણજી નંદરામ કામઘાર
 ૧ " નાગજી ગોકળજી કારકુન
 ૧ " મંજળજી ધનજી
 ૧ દેવશંકર કાસીરામ

૫ રાજકોટ (રેશન)

૧ રા. રા. વિશ્વનાથ લક્ષ્મીધર શુકલ વે ઓ.
 ૧ રાજટર સા. મારફત
 ૧ Sir GAJANANI P.
 ૧ મે. સરદારમીયાં નનામીયાં ઓ. વે. સાહેબ ૧
 ૧ ડીગંબર શીવસકર હસ્તે મણીશંકર શે.
 ૧ વે. બાણુવડ

૧ વકીલ મણિકચંદ ચાંપશી કોહારી, ઘોળ.
 ૧ રા. રા. વિશ્વનાથ લક્ષ્મીધર શુકલ. વે.
 ૧ ઓ. ના રાજટર

આધેઈ ૧૫

૧ રા. રા. કાનજી પ્રભુદાસ મારફત રા. રા.
 ૧ હરીશંકર નરસિંહરામ તરફથી
 ૧ મે. પ્રભુદાસ તારાચંદ ધાણુદાર સાહેબ ૧
 ૧ " બાલારામ પાપર ડાકટર સાહેબ. ૧
 ૧ મે. નરશીહરામ કરશનજી પંડ્યા મે. ૧
 ૧ રા. મેઘજી નથુ કારકુન ૧
 ૧ " જગજીવન દેવશી કારકુન ૧
 ૧ " વાધજી બદવજી કારકુન ૧
 ૧ " માવજી નારણજી ઠકર ૧
 ૧ ઠા. નારણજી દેવચંદ ૧
 ૧ " ધનજી વલ્લમજી ૧
 ૧ " દામજીરામજી ૧
 ૧ " કુંવરજી માધવજી ૧
 ૧ " ઠા. કાળીદાસ નાગજી ૧
 ૧ " અમરશી શાકરચંદ ૧

મી. માણિક્યંદ ત્રીકમળ કુલિયા ૧
 મી. મુળું કુર્માણી ગઢવી ૧
 કાલાવડ (જમનું) ૧૦
 રા. રા. જટાશંકર ગંગાધર ભટ. કા. રકું. ૧
 સ્પે. આ. મા. મા. ૧
 રા. જટાશંકર ગંગાધર ભટ રપે. આ. ૧
 " પીતાંબર મોતીચંદ પે. આ. ૧
 " વશરામ ગોકળ ડોડીયા ત્રી. આ. ૧
 " વેલળ મુલળ મેતા ચો. આ. ૧
 " પીતાંબર કાનળ પટેલ પાં. આ. ૧
 " દેવળ પ્રેમળ રોક અહસ્થ ૧
 " નરભેરામ રામળ વોરા ૧
 " ખેતશી દેવચંદ પટેલ ૧
 " કેશવળ દેવળ ઠકર અહસ્થ ૧
 " માધવળ રાધવળ સીધવા ૧

ખાંભા ૧૦

રા. રા. પ્રિયભાઈ વજેશંકર સામળ જોશી ૧
 ત્રી આ. સ. રકુલની મારફત. ૧
 કુમારશ્રી રૂપસંગળ ખાંભાના દ. સા. ૧

કુમાન્શ્રી દીપસંગળ સદર. ૧
 કુમારશ્રી વજેશંગળ જીભાઇ પી દ. ૧
 કુમારશ્રી ભૂન્સંગળ અભેસંગળ " ૧
 મેહેતાજી બેહ્યરલાલ આણુંદળ ૧
 રા. નાગળ સામળ જોતપુર હા. વજેશંકર ૧
 રા. જગજીવન ચત્રભુજ ત્રાપા. પ. ૧
 બાવા ગીગારામ રતનદાસ ૧
 ખવાસ મંકુ લાધા. ૧
 રા. તુળશી અવીચળ દે.શી પો, પ. ૧
 સમઢીઆળા. ૧

ગાંડલ ૧૦.

સ્તોત્રિ-મિત્ર સે મેથર ત્રીકમળ મારફત. ૧
 શેઠ. હરખચંદ માણિક્યંદ અહસ્થ મોરખી. ૧
 મોદી પાનાચંદ નારણુજી. " ૧
 સંધાની દામોદર કરશનજી. ૧
 મોદી ત્રીભોવન ગોશળ. ૧
 કોઠારી ઝવેરચંદ કરશનજી. ૧
 મહંત ઉમેદપૂરી લાલપૂરી. ૧
 વાઘમ. ત્રીભોવન ત્રીકમળ. ૧

દોશી. કાળીદાસ ચત્રભુજ.

બટ. સોમેશ્વર ત્રીકમજી

જીનાગઢ ૧૦.

રા. રા. મોહનજી પ્રેમજી મરચંડ મારફત. ૫

રા. રા. મોહનજી પ્રેમજી મરચંડ. ૫

મિ. ગંગજી બદવજી કલાર્ક. ૧

“ જન્યશંકર રેવાશંકર વસાતડા

સું. વિ. સે. ૧

“ શવજી રાધવજી રૂપા કારીગર સુતાર. ૧

દા. જગજીવન વાલજી. ૧

મી. કલ્યાણરાય દલેગય, બુચ

મહુવા બંદર ૭.

રા. રા. નરભેરામ વીઠલજી પો. મા. સા.

મારફત.

રા. રા. નરભેરામ વીઠલજી પો. મા. ૧

“ જગનલાલ ભવાનીશ્વર આઝા. પો. મે. ૧

“ દલપતરામ વલ્લભરામ પાઠેક. ૧

“ ભગવાનદાસ દુર્લભદાસ પારેખ. ૧

“ મહાશંકર જીગભાઈ ત્રવાડી. ફા. વ. ૧

“ આણંદજી જયશંકર ત્રવાડી. ૧

“ મણીનાથ નેશંકર બક્ષી કારકુત. ૧

ઉપલેટા ૭.

મે. મૂળશંકર દામોદર ડીસ્પેનસરી ડાકટર

સાહેબ ઉપલેટા. ૭

વીરપુર ૮

રા. રા. દયારામ પ્રેમજી દવે. પ્રા. મા.

વીરપુર એજંટ મારફત.

ગોક ના. દા. સા. શ્રી ૭ સુરસીંહજી. ૧

કુમારશ્રી હમીરસિંહજી. ૧

કુમારશ્રી નંદીજી. ૧

રા. રા. દયારામ પ્રેમજી. પ્રા. મા. ૧

“ આણંદરાવ ગણપતરાવ દમણ. ૧

મૂળચંદ જીવ ગ. હંકર વીરપુર. ૧

પ્રેમજી ડાહ્યા. બાડીઆ. ૧

પાનાચંદ તુળશી ગાંધી, પાલીતાણા. ૧

ઉના ૬.

રા. રા. જેઠાલાલ નરસી જેઠર મારફત.

રા. રા. ત્રીભાવન નથુસા, રા. વ. તરફથી.

- રા. રા. જોડાલાલ નરશી ત્રવાડી જોડાર. ૧
 " " માણેકલાલ પ્રજુદાસ સીરેસ્તદાર ૧
 " " હમનલાલ દુર્ગાદાસ. સે. સા. મુન, ૧
 " " ધીરજલાલ ઉમેદરામ દેશાઈ શ્રી કલાઈ. ૧
 રા. રા. ભદ્રવરાય સામલદાસ નાજર. ૧
 " " અનંતરાય માધવરાય. કારકુન. ૧
 પોરબંકર ફ. ૧
 ૧ મે. કસ્યાણુસિંહ નવલસિંગ પો. સુ. સા. ૫
 રા. રા. લખમસી ગોકળ. ૧
 પ લાકડીઆ (કચ્છ.) ૫
 રા. રા. અગનલાલ વલ્લભજી વહીવટદાર સાહેબ. ૫
 માંડવી બંદર (કચ્છ પ્રાંત.) ૧૬
 રા. રા. ત્રવાડી હસ્તરલાલ હરજીવંત. સ. દ. ૧
 યુ. રકુ. મા. મારફત. ૧
 રા. રા. જોડા. ઉમીઆશંકર માધવજી તળવીજદાર. ૧
 " ત્રવાડી. હસ્તરલાલ હરજીવંત. સ. દ. ૧
 યુ. રકુ. મે. ૧

- રા. શાહ. જેવંત ગકડ કોટના વકીલ. ૧
 " ત્રવાડી. પ્રાણજીવન પુરેષોત્તમ. કોટના કારકુન. ૧
 " ત્રવાડી મયાશંકર છપ્પીલ. ૧
 " ડોશા રામજી કોટના ઉમેદવાર. ૧
 " વલીમાબદ અસમાલ ફેટવકીલ ૧
 " દેવચંદ જિમરસી કોટ ઉમેદવાર. ૧
 " ત્રવાડી લીલાધર ઘેલા વા. હરીરામ. ૧
 " નાગર મેતા વીશનજી પુરેશોત્તમ વ. ૧
 " રણુછોડદાસ કણ્ણદાસ વકીલ ૧
 " જોડા ત્રીકમજી નંદ કુબેર વકીલ. ૧
 " રાધવજી જીવરામ વકીલ ૧
 " કાનજી પુરેષોત્તમ વકીલ ૧
 " મેતા દયારામ જીવરાજ વકીલ ૧
 મિ. અમદલા ગુલુ. અહસ્થ. ૧
 પ જામનમર. ૧

મુ. વકીલ કાકા જટાશંકર લીલાધર ત્રવાડી.
 શ્રી, યુ. મંત્રી,

જેતપુર ૩

- રા. રા. વકીલ ઉમર અમુ મારફત ૩
 રા. રા. ઉમર અમુ વકીલ ૧
 " " પોપટ બાપૂજી ઘોરાજી. ૧
 રા. કપુરચંદ બીમજી પોરેખ. ૧
 ૩ કુવાડવા.
 રા. રા. હરીશંકર દેવાશંકર વહીવટદાર સા. મારફત.
 મે. ગંગાધરશીવ નારાયણ ન્યાયાધીસ. ૧
 રા. રા. હરીશંકર દેવાસંકર વહીવટદાર. ૧
 મહેતાજી દેવજી ઉકામઁઈ ગાયકડા. ૧
 વાંછીઆ. ૩
 રા. પીતાંબર મોતજી પ્રા. લા. સે. ૩
 રે નાકરા.
 મહેતાજી પોપટ જીવરાજ. ૧

શેઠ, ઓધવજી ભીમા.

પરચુરણ ૧૦

- રા. હરજીવન ગીલા ઓઝા. આટકેટ. ૧
 મુ. વ. કાકાંમુળશંકર લીલાધર સાતુદર રકુ. મા. ૧
 બાઈ મુળશંકર મયાશંકર. મોળ ૧
 રા. જ્ઞેશંકર વિશ્વનાથ ત્રવાડી ક. મે. ૧
 " દયાશંકર બાવભાઈ રાજકોટ. ૧
 " રૂપચંદ ગાંગજી પાડાસજીના મહેતાજી. ૧
 " મણીશંકર ધારશી કોઠારી. ગોંડલ. ૧
 " જશરાજ રણછોડ પટેલ. રકુ. મા. ભેંસાણી. ૧
 સુ. વ. કાકા શીવશંકર લીલાધર બલધોઈ. ૧
 રા. પ્રાણશંકર પ્રેમજીભટ ખીરસરા હા. વજેશંકર ૧

(૬)

કુલ ર૩૨

ચોપડીઓ પહોંચે આહુકોએ મહેરયાની કરી તાકીદ
 લવાજમ વાગવું.

છપાઈ બાહાર પડયું છે. નેત્ર દુઃખ નીવારણ. કિંમત પોષ્ટેજ સુદ્ધા સાડાઆઠ આના.

ઉપરનું પુસ્તક બારડેમી આઠ ફરમાછે. તેમાંના વિષયો નીચે મુજબછે. એટલે આ જગ્યાએ વધારે વિવેચન કરતા નથી તેમાં નેત્રસખંધી, અશ્રુસખંધી, પોપચાંસખંધી, આંખનોવરમ, તથા સોળે, વાવડું, ખીલ, તપોડીઆં, કળ્પમંડળનાવરમ સંખંધી, પદાર્થનું આંખમાં પડવું તથા જખમ. એ વિષે પેલા ભાગમાં છે—ખીજા ભાગમાં, શીશાનીસળી, કાજળ, ભરણુ, રગડા, સૂરમાવગેરેની રીતો, ચીમેડાંજન, નયનામૃત, કુલાતું, સારોકીતું, સર્પનુંઝેર દુરકરનાર, સાવિરાવગેરે અંજન, ભીમશેની ખરાશ, સર્વનેત્ર રોગ અંજન, ને માતંગ ગુટિકા, તથા લઘુ ચંદ્રપ્રભા કલખાપરીઆ ને મણીશીલની શુદ્ધિ વગેરેથી અંથ બરપૂર છે. ખરીદવા ઇચ્છા રાખનાર ગ્રાહકોએ નીચેને ઠેકાણે લખવું. તથા સરઘારમાં અમારા એજન્ટ રાં ૨૧૦ ૨૧૦ ઉમીઆશન કર નથુને લખવાથી પણ મળશે.

વીરપુર
રાજકોટ થઈને

}

દયારામ પ્રેમજી ત્રીવેદી.
અંથકર્તા.

“મધુમુખી સ્વયંવર નાટક.”

આ નામનું પૂર્ણ પ્રેમદર્શક તેમજ અપૂર્વ પ્રીતિપાત્ર, નીતિ સદ્ગુણ, સદાચાર, સ્તીક્ષ્ણ, ક્ષમા, ઉપદેશ, વિદ્યા, યાન ઇત્યાદિ

મુખ્યથી ભરપુર; સાંત, શૃંગાર, વીર, કરુણા, હાસ્ય, અદ્ભૂત, આદિ રસથી પરીપૂર્ણ, ઉપમા રૂપક, ઉત્પેક્ષા, અતિશયોક્તિ, અન્યોક્તિ, કાવ્યલિંગા, સંભાવના, અનૂગુણા, ભાવિકા, ઇત્યાદિ અલંકારમય આ લઘુ પણ મહાન લક્ષણવંત થોડીજ મુદતમાં બહાર પડશે. અગાઉથી કિંમત રૂ૦-૬-૦ તથા પાછળથી ૦-૮-૦ છે. પોસ્ટ ખર્ચ જૂદું. પુસ્તક છેડે નામ પ્રસિદ્ધ થશે. ભેનાર ગ્રાહકોએ નીચેને ઠેકાણે લખવું. તથા સરધારમાં આ પુસ્તકના બનાવનારને લખવાથી પણ મળશે.

જીનાગઢ } વી૦ મોહનજી પ્રેમજી. અંશકતાં.
જામાં બજાર રોડ

— ❦ —

સર્વોપરી દુઃખ દર્શક નાટક.

ઉપરની ઓપડી ઓપેરા રૂપમાં રચાઇ બહાર પડશે. કિંમત ફક્ત ચાર આના. આ રસિક પુસ્તકના ગ્રાહક થવું હોય તેણે પોસ્ટપેડ પત્રથી નીચેને ઠેકાણે લખવું.

વી૦ બાવા ઝીણા ત્રવાડી વૈજ.

મુ૦ સરધાર-રાજકોટ મળે.

— ❦ —

“વિજયરાજ ને શુશીલ સુંદરી નાટકનાં ગાયનો.”

એ નામની રસિક ચોપડી ઓપેરા રૂપમાં રચાઈ
બહાર પડશે. અગાઉથી લેનાર આદક કનેથી પોસ્ટેજ સુધ્ધાં
ફક્ત અઢી આના. પાછળથી વધારે પડશે. જે સાહેબોને
જોઈએ તેમણે પેડ પત્રથી નામ નોંધાવવા. પૂસ્તક છેડે ના-
મ પ્રસિદ્ધ થશે. આવી સોનેરી તક કોણ જવા દશે!

આં સરધાર.

વીં નમ્ર સેવક.

રાજકોટ થઈને.

ઉમીઆશંકર નથુ. ઝોઝા.

—૦૦૦—

“સદ્બોધ વાર્તા સંગ્રહ” નીચેને ઠેકાણેથી રોકડી કી-
મતે મળશે.

સરધારમાં—સદરહુ પૂસ્તકના બનાવનાર પાસેથી.

બામનગરમાં—શ્રી. શુ. સ. ના ગંત્રી ત્રવાડી જટાશંકર લીલાન-
ધર હાઈસ્કૂલના માસ્તર સા. પાસેથી.

જુનાગઢમાં—મધુ મુળી નાટક કર્તા રા. રા. મોહનજી પ્રેમ
પાસેથી. ઠેં છાયાં બામનમાં.

વીરપુર—રા. રા. દવે દયારામ પ્રેમજી પ્રા. મા. કનેથી.

રાજકોટમાં—રા. રા. હરીશંકર નરસિંહરામ પંડ્યા. દેરાસેરી-
માં મા. મે. જગનલાલ વસ્ત્રબજી બેડીને દરવાજેથી.

આં સરધાર.

વીં નમ્ર સેવક.

રાજકોટ થઈને.

ઉમીઆશંકર નથુ. ઝોઝા.

સ. વા. બનાવનાર.

